

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Filip Josef

Trestný čin opilství podle § 201a trestního zákona

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Katedra trestního práva

17. 11. 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem v ní vyznačil všechny prameny, z nichž jsem čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze 17. 11. 2009

Filip Josef

Obsah

Úvod.....	V
1. Historický exkurs.....	VI
1.1. Nejstarší zmínky o historii právní úpravy nepřičetnosti.....	VI
1.2. Právní úprava nepřičetnosti do roku 1961.....	VIII
1.3. Právní úprava nepřičetnosti v letech 1961-1991.....	XII
2. Současná právní úprava nepřičetnosti.....	XVII
2.1. Vymezení nepřičetnosti a její posuzování.....	XVII
2.2. Zjišťování výše hladiny alkoholu v krvi.....	XXII
2.3. Vliv nepřičetnosti z hlediska procesního.....	XXVI
2.4. Zmenšená přičetnost.....	XXVII
3. Posuzování jednání pod vlivem návykové látky.....	XXIX
4. Skutková podstata trestného činu opilství.....	XXXV
4.1. Skutková podstata trestného činu obecně.....	XXXV
4.2. Objekt.....	XXXVIII
4.3. Objektivní stránka.....	XXXIX
4.3.1. Zaviněné uvedení se do stavu nepřičetnosti.....	XL
4.3.2. Kvazidelikt.....	XLIII
4.4. Pachatel (subjekt).....	XLVIII
4.5. Subjektivní stránka.....	XLIX
5. Jednotlivá pojetí trestného činu opilství.....	LII
5.1. Opilství jako výsledkem kvalifikovaný delikt.....	LIII
5.2. Opilství jako výjimka z principu viny.....	LIII
5.3. Opilství jako abstraktní ohrožovací delikt.....	LIV
5.4. Opilství jako konkrétní ohrožovací trestný čin.....	LV

5.5. Opilství jako ohrožovací delikt „sui generis“	LVI
6. Problematika účastenství	LVIII
6.1. Účastenství na trestném činu opilství	LVIII
6.2. Účastenství na kvazideliktu	LX
7. Souběh trestného činu opilství s jinými trestnými činy	LXII
7.1. Souběh jednočinný	LXII
7.2. Souběh vícečinný	LXIII
8. Sankce	LXV
9. Srovnání s některými zahraničními právními úpravami	LXVIII
9.1. Německá právní úprava	LXVIII
9.2. Rakouská právní úprava	LXX
9.3. Slovenská právní úprava	LXXI
Závěr	LXXII
Použitá literatura	LXXV
The criminal offence of intoxication according to article 201a of the criminal code.	
Summary	LXXVIII

Úvod

Opilství podle § 201a trestního zákona je trestným činem nepochybně sporným. Nejde jen o něj, jakožto o jeden z možných způsobů řešení postihu nepříčetného pachatele, ale i o jeho samotné pojetí. V obojím se vedli a vedou rozsáhlé diskuse, a to ne jen u nás, ale i v jiných zemích kontinentálního typu právní kultury, které si otázku, jak se vypořádat s pachatelem trestného činu, jehož se dopustil v jím zaviněné nepříčetnosti, položily. Skutková podstata tzv. rauschdeliktu je vlastní mnoha zemím Evropy a jako taková dokládá, že jde o řešení z hlediska hodnot trestním právem chráněných a z hlediska trestněprávních zásad, především pak zásady odpovědnosti za zavinění a zásady zákonnosti, nejpřijatelnějším. Pachatelova odpovědnost se nevyvozuje z činu, jehož se dopustil v době nepříčetnosti; tento tzv. kvazidelikt je dle převažujícího názoru z hlediska pojetí trestného činu opilství, pouhou objektivní podmínkou trestnosti. Pachatel je odpovědný za to, že se zaviněně uvedl do stavu nepříčetnosti a v tomto stavu spáchal kvazidelikt. Jiným možným řešením trestního postihu takového pachatele je vůbec k jeho nepříčetnosti nepřihlížet a přistupovat k němu stejně tak, jako k pachateli v době činu příčetnému. Toto řešení je však jako odporující zásadě odpovědnosti za zavinění překonané. Podrobněji bude o těchto a jiných otázkách pojednáno v jednotlivých kapitolách.

Nejprve bude pojednáno o historii právní úpravy postihu nepříčetného pachatele, dále to bude také otázka nepříčetnosti a jejího posuzování, dále detailní rozbor jednotlivých znaků skutkové podstaty trestného činu opilství a ostatních trestněprávních otázek s tím souvisejících (jako souběh, sankce a další) a v neposlední řadě také pohled na jednotlivá pojetí tohoto trestného činu.

Tato práce vychází ze stavu právní úpravy platné ke dni 17. 11. 2009. Vzhledem k blížícímu se nástupu nového trestního zákoníku, jehož účinnost se datuje k 1. 1. 2010, a s tím související zrušení současného trestního zákona, je však v každé kapitole této práce zároveň zohledňována, popřípadě se současnou úpravou také srovnávána právní úprava budoucího trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.).

1. Historický exkurs

1.1. Nejstarší zmínky o historii právní úpravy nepřičetnosti

Myšlenka odlišného přístupu k trestnímu postihu duševně nemocných pachatelů je dosti stará a jako takovou ji nelze z hlediska doby a země, která ji jako první začala uplatňovat, přesně stanovit. Na počátku stála pravděpodobně libověle osoby nadané pravomocí trestat a až později se začaly objevovat jednoduchá nařízení promíjející tomuto druhu pachatelů tresty. S postupným vývojem se počet psychických poruch rozšiřoval. V jejich rámci se však vždy muselo jednat o anomálie, které vznikly nezávisle na postiženém jedinci, a to bez jeho přičinění. To, že by se odlišný přístup mohl vztahovat i na pachatele, kteří se do tohoto stavu přivedli nějakým způsobem svým vlastním přičiněním (požitím alkoholu nebo jiné látky ovlivňující psychiku člověka) je myšlenka vlastní teprve době nedávno minulé.¹

S odlišným posouzením osob duševně nemocných se lze setkat již v římském právu. Podle Zákona 12 desek se vylučovala odpovědnost za jednání osoby šílené, které se ustanovoval opatrovník (*curator furiosi*), který bude za šílence jednat. Časem byla ochrana rozšířena i na duševní choroby jiné a podle civilního i přetorského práva se pak na duševně nemocné nahlíželo jako na osoby, které nemají vůli a jsou proto nezpůsobilé k právnímu i protiprávnímu jednání. Vedle duševních chorob trvalého rázu rozlišovalo římské právo případy, kdy jinak zdravý člověk jednal tzv. „*exemplo furiosi*“, „*colore insaniae*“ nebo „*in calore iracundiae*“, tedy v návalu hněvu. Uznávalo se však také, že v přechodných časových intervalech může být duševně nemocný plně při smyslech a může potom jednat s plnými účinky. Za duševně nemocného se považoval i *prodigus* – marnotratník, tj. člověk, který rozhazoval po předcích zděděný majetek, později jakýkoliv majetek, hrozila-li rodině bída.²

České městské právo nepřiznávalo nepřičetným právní způsobilost a považovalo je za neodpovědné. Opilství však jako snížení schopnosti rozeznat nebezpečnost

---

¹ Císařová, D. - Vanduchová, M.: *Nepřičetný pachatel- příručka MS ČR*, institut pro další vzdělávání, Praha, 1995, str. 11

² Kincl, J. - Urfus, - V. - Skřejpek, M.: *Římské právo*, Praha: C.H.Beck, 1995, str. 78

vlastního jednání nezbavovalo pachatele odpovědnosti. To dokazuje Koldín v Právech městských („Opilec vraždu nebo krádež učině, opilství jeho nevymlouvá“).³

Stejný přístup jako římské právo zastávalo také kanonické právo, zmiňující se o náměsíčnících a osobách v horečce. Constitutio Criminalis Carolina z r. 1532 uváděla, že trest má být stanoven podle rady znalců v případě, že pachatel byl bez smyslů. Podle Hrdelního řádu Josefa I. z roku 1707 nebyl trestán ten, kdo byl úplně zbaven rozumu. Tereziánský trestní zákon z roku 1769 zahrnul do oblasti psychopatologických stavů podmiňujících beztrestnost nebo mírnější potrestání také hluchotu, hluchoněmost, melancholii, spáchání deliktu ve spánku, atd.⁴ Codex Iuris Canonici z roku 1983 stanovil, že za nezpůsobilého k zločinu se považuje ten, kdo je trvale zbaven užívání rozumu, i když se jevil jako zdravý v době, kdy porušil zákon nebo příkaz. Jde o případy habituální amence v širším slova smyslu (nepříčetnosti, nepřičitatelnosti).⁵

Významný byl výrok Edwarda Cokeho, který roku 1604 prohlásil, že se nelze dopustit vraždy ani jiného zločinu bez zločinného záměru. Přičemž za jakési kritérium odlišující osobu psychicky zdravou od osoby zbavené rozumu, a tudíž bez zločinného záměru, uváděl skutečnost, že osoba zbavená rozumu se svým chováním podobá více zvířeti než člověku.⁶

Anglický právník Coke rozlišoval celkem čtyři druhy lidí nevládnoucí rozumem:

1. idiot či blázen od narození,
2. ten, kdo měl dobrou zdravou paměť, ale navštívením boha ji ztratil,
3. šílenec, který se těší lucidním intervalům,
4. ten, kdo vlastním zaviněním co pijan nevládne svou myslí.

Zatímco o prvních třech skupinách tvrdil, že jde o osoby bez zločinného záměru a jako takové nemohou být pro zločin souzeny, tak v případě čtvrtém bylo Cokem

---

³ Malý, K.: Trestní právo v Čechách v 15. a 16. Století, Praha: Universita Karlova, 1979, str. 28

⁴ Císařová, D. - Vanduchová, M.: Nepříčetný pachatel- příručka MS ČR, institut pro další vzdělávání, Praha, 1995, str. 11-12

⁵ Hrdina, A.: Kanonické právo, Praha: Eurolex Bohemia, 2002, str. 326

⁶ Císařová, D. - Vanduchová, M.: Nepříčetný pachatel- příručka MS ČR, institut pro další vzdělávání, Praha, 1995, str. 11-12

konstatováno, že i když takového člověka dočasně opilost zbavovala vlády nad svou myslí, nezbavovala jej odpovědnosti.

Velký význam pro chápání institutu nepřičetnosti mělo také rozhodnutí ve věci zločinu paranoidního schizofrenika Mc Naughtona. Ten v roce 1843 chtěl zastřelit anglického státníka, o němž se bludně domníval, že jej pronásleduje. Omylem však zastřelil jeho sekretáře. Zprošťujícím rozsudkem v této věci vznikla tzv. Mc Naughtonská formule, která stanoví, že k založení obhajoby na podkladě šílenství (insanity) musí být jasně prokázáno, že obžalovaný v době spáchání činu trpěl takovým defektem rozumu, vzniklým duševní chorobou, že neznal podstatu a kvalitu svého činu, a pokud ji znal, nevěděl, že to co dělá, je špatné. S rozvojem psychiatrických znalostí bylo toto pravidlo stále více podrobováno kritice, a to zejména proto, že nepřihlíželo k emočním faktorům a postrádalo vztah k vůli obviněného. Tímto došlo ve většině států ke změnám týkajících se posuzování nepřičetnosti tak, že došlo k rozšíření kritérií pro posuzování nepřičetnosti. Aby byl nějaký pachatel hodnocen jako nepřičetný, musel splňovat jednak kritérium biologické, kterým je duševní porucha, jednak kritérium psychologické, kterým je nedostatek schopnosti rozumové (rozpoznávací) nebo schopnosti ovládací. V podstatě lze říci, že toto pojetí nepřičetnosti platí dodnes.⁷

1.2. Právní úprava nepřičetnosti do roku 1961

V souvislosti se vznikem samostatného československého státu bylo třeba v oblasti práva na prvním místě řešit otázku platnosti a účinnosti zemských a říšských zákonů a nařízení. Tyto zákony a nařízení byly podle čl. 2 zákona č. 11/1918 Sb. z. a n. ze dne 28. října 1918 o zřízení samostatného státu československého recipovány do nového československého právního řádu, a tudíž bylo přijato řešení materiálně-právní kontinuity mezi právním řádem dosavadním a právním řádem založeným novým státem. Tento zákon byl označen za první československou ústavu. Od této tzv. recepční normy odvozovaly všechny československé právní normy svoji platnost. Tímto

---

⁷ Študent, V.: Soudní psychiatrie a trestní právo, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, str. 16

zákonem byl také recipován tzv. právní dualismus tehdejšího Rakouska-Uherska.⁸ Tento právní dualismus se v oblasti trestního práva projevoval tak, že na území Čech, Moravy a Slezska platil rakouský trestní zákon z roku 1852 a na území Slovenska a Podkarpatské Rusi uherský trestní zákoník z roku 1878 a 1879.

Rakouská právní úprava byla zavedena patentem č. 117 ř. z. ze dne 27. 5. 1852, jímž se v platnost uvádělo nové a doplněné vydání zákoníku O zločinech a těžkých policejních přestupcích ze dne 1803, jakožto Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích. Rakouský trestní zákon (rozlišoval tři kategorie soudně trestných deliktů- tzv. tripartice trestních deliktů: zločin, přečin, přestupek) obsahoval dva přestupky opilství, a to v § 523 a § 524. Dnes platné skutkové podstatě trestného činu opilství podle § 201a trestního zákona nejvíce odpovídal přestupek podle § 523 trestního zákona z roku 1852. Stejně tak jako je tomu u trestného činu opilství podle § 201a trestního zákona, tak i zde bylo totiž třeba naplnit tzv. objektivní podmínku trestnosti, kterou bylo spáchání činu v opilosti, který by jinak byl zločinem. Samo opilství tu muselo být zaviněno, a to třeba jen kulposně. Naproti tomu přestupek podle § 524 (šlo o případ tzv. „Zastaralého opilství“) trestního zákona z roku 1852 by bylo možno spíše podřadit pod dnešní trestný čin Ohrožování pod vlivem návykové látky podle § 201 trestního zákona.⁹

Ve vztahu k opilství byly důležitými paragrafy:

§ 236:

Při zločinech spáchaných v nahodilém opilství přičítati se má opilství za přestupek. Ačkoliv činy, jež jinak jsou zločiny, když spáchány byly v nahodilém opilství, za zločiny pokládati se nemohou (§ 2 lit. c), trestce se v tomto případě přece opilství jako přestupek (§ 523).

§ 523:

Pro opilství jako přestupek trestati se má, kdo jsa opilý vykoná nějaký čin, který by se mu krom opilství přičítal za zločin (§ 236). Trest na to jest vězení od jednoho

---

⁸ Pavlíček, V. a kol.: Ústavní právo a státověda. II. Díl Ústavní právo České republiky, Praha: Linde, 2001, str. 19-20

⁹ Langer, P.: Trestný čin opilství (1. Část), Bulletin advokacie, 2005, číslo 2, str. 55-56

až do tří měsíců. Věděl- li opilý ze zkušenosti, že v opilství podroben jest prudkým hnutím myslí, má býti vězení zostřeno, ale při těžcích, zlých skutcích uznati se má na tuhé vězení až do šesti měsíců.

Tak § 236 ve spojení s § 523 trestního zákona z roku 1852 konstruuje samotnou podstatu „rauschdeliktu“. Jde tedy o případy, kdy pachatel není odpovědný za čin, spáchaný ve stavu nepřičetnosti (tj. za kvazidelikt), ale za to, že se zaviněně uvedl do stavu nepřičetnosti a v tomto spáchal onen kvazidelikt.

§ 524

Pro zastaralé opilství jako přestupek trestati se mají řemeslníci a nádeníci, kteří pracují na střeších a lešeních, nebo kteří zacházejí s věcmi, s nimiž spojeno je nebezpečí ohně, jakož takové osoby služebné, jichž nebedlivosti oheň snadno může povstati, vězením od jednoho až do osmi dnů, opakuje- li se to, až i do jednoho měsíce a podle okolnosti i také zostřením vězení.¹⁰

Trestní zákon z roku 1852 neobsahoval pozitivní definici pojmu přičetnost, která se však pravidelně objevovala v učebnicích trestního práva. Tak například Miříčka definuje přičetnost jako způsobilost býti subjektem trestného činu. Za její podmínku považuje psychický stav, který umožňuje člověku, aby chápal sociální význam svého jednání a aby se podle toho poznání řídil.¹¹ Jako důvody vylučující přičetnost byly v § 2 trestního zákona z roku 1852 uvedeny pod názvem „Důvody vylučující zlý úmysl“: a) pachatel byl zcela zbaven užívání rozumu, b) skutek byl vykonán při střídavém pomnutí smyslu v čase, pokud pomnutí trvalo, c) v úplném opilství, ve kteréž se pachatel připravil, zločinu v úmyslu nemaje (236 a 523) a nebo v jiném pomnutí smyslu, d) pachatel ještě 14. roku svého nedokonal.¹²

Podle písmene c) muselo jít o takové porušení vědomí, že si pachatel nebyl vědom svého činu. I když tato podmínka podle písm. c) byla naplněna, mohl být přesto pachatel podle okolností vztahujících se ke způsobu, jakým se do tohoto stavu uvedl, veden k trestní odpovědnosti za čin v tomto stavu spáchaný. Výše uvedené lze promítnout do následujícího schématu Miříčky:

¹⁰ Kallab, J.: Trestní zákony československé, Praha: Československý kompas, 1923, str. 208, 407, 409

¹¹ Miříčka, A.: Trestní právo hmotné, Praha: Všehrd, 1925, str. 29-30

¹² Kallab, J.: Trestní zákony československé, Praha: Československý kompas, 1923, str. 13-14

I. činy kulpózní: zde je třeba v tom případě, kdy se pachatel uvedl sám svou vinou do stavu bezvědomí uvážit, zda v tom za daných okolností není neopatrnost, viz § 524

- II. činy dolózní:
1. pachatel se přivedl do stavu bezvědomí v tom úmyslu, aby spáchal určitý čin dolózní a právě tento čin v něm provedl; v tomto případě je třeba mu tento čin jako dolózní přičítat (*actio libera in causa*)
  2. spáchal-li mimo tento případ v úplné opilosti zločin, je třeba mu přičítat opilost jako přestupek proti veřejné mravnosti (§ 523), za podmínky, že a) existují i subjektivní skutkové znaky zločinu, zejména úmysl, b) opilost byla zaviněna.¹³

Právní dualismus v oblasti trestního práva byl odstraněn teprve přijetím trestního zákona z 12. července 1950. Ten byl kromě také jiných právních předpisů výsledkem tzv. právníkové dvouletky, která byla vyhlášena po převzetí moci komunistickou stranou v únoru 1948. Pokud jde o úpravu nepřičetnosti a posuzování trestných činů spáchaných pod vlivem alkoholu a jiných psychoaktivních látek, zůstala rakouská právní úprava v podstatě zachována. Přičetnost nebyla definována pozitivně, ale v rámci § 11 byly uvedeny důvody nepřičetnosti vylučující. Po obsahové stránce jde o ustanovení totožné s dnešním § 12 trestního zákona (*§ 11 zněl: Kdo pro duševní poruchu nemohl v době činu rozpoznat, že jeho jednání je pro společnost nebezpečné, nebo ovládat své jednání, není za takový čin trestně odpovědný.*). Pojem duševní porucha je kritériem širším než duševní nemoc, zahrnuje každou, byť i krátkodobou poruchu psychických vlastností pachatele.^{14 15} Stejně tak jako rakouský trestní zákon, tak i trestní zákon z roku 1950 obsahoval skutkovou podstatu trestného činu opilství, a to konkrétně v § 186 a § 187. Zatímco skutková podstata podle § 186 (*„Kdo se požitím alkoholického nápoje nebo jinak přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti, ve kterém spáchá trestný čin, bude potrestán odnětím svobody až na pět let; jestliže však spáchá trestný čin, na který zákon stanoví mírnější trest, bude potrestán tímto trestem mírnějším.“*) byla takřka totožná s dnešním trestním činem opilství podle § 201a trestního zákona, tak § 187

¹³ Miříčka, A.: Trestní právo hmotné, Praha: Věšhrad, 1925, str. 32

¹⁴ Solnař, V. a kol.: Základy trestní odpovědnosti, Praha: Academia, 1972, str. 180

¹⁵ Císařová, D. - Vanduchová, M.: Nepřičetný pachatel- příručka MS ČR, institut pro další vzdělávání, Praha, 1995, str. 20

trestního zákona z roku 1950 šel ještě dále a v rámci preventivního boje proti alkoholismu postihoval i pouhé požití alkoholického nápoje (opilství) aniž by v rámci takto vzniklé opilosti došlo ke spáchání trestného činu. Důvodem trestnosti tohoto jednání bylo totiž nebezpečí, že takový čin bude spáchán. Skutková podstata podle § 187 trestního zákona z roku 1950 zněla takto:

(1), Kdo se opije, byť i z nedbalosti, ač je v opilosti náchylný k výtržnostem, nebo kdo osobu, která je v opilosti náchylná k výtržnostem, úmyslně opije nebo její opilost zvyšuje, bude potrestán odnětím svobody až na šest měsíců.

(2) Stejně bude potrestán, kdo požije alkoholického nápoje za takových okolností, že by mohl ohrozit život nebo zdraví lidí nebo způsobit značnou škodu na majetku.¹⁶

Úmysl se v odst. 2 § 187 musel vztahovat i k té skutečnosti, že oběť je v opilosti náchylná k výtržnostem. Na rozdíl od rakouské právní úpravy podle § 523 trestního zákona z roku 1852, kde opilství bylo pouhým přestupkem, za nějž hrozila sazba tři resp. až šesti měsíců, tak v trestním zákoně z roku 1950 se jednání popsané v § 186 posuzuje již jako trestný čin se sankcí podstatně vyšší, a to trestem odnětí svobody až na pět let s tím, že pokud se pachatel dopustil kvazideliktu, na který zákon stanoví trest mírnější, má být potrestán oním trestem mírnějším. Tento paragraf se stal také vzorem pro novelu trestního zákona č. 140/1961 Sb. v roce 1991, kterou se do naší právní úpravy vrátil institut „rauschdeliktu“.

1.3. Právní úprava nepřičetnosti v letech 1961-1991

Podstatná změna v právní úpravě nepřičetného pachatele, který se do tohoto stavu přivedl, byť z nedbalosti, požitím návykové látky, nastala přijetím zákona č. 140/1961 Sb., který po mnoha novelizacích platí doposud.¹⁷ Tímto zákonem zavedená právní úprava byla přijata bez jakýchkoliv diskusí pod vlivem ruské úpravy a neměla u nás tradici. Tato úprava se na druhé straně setkala s kladným přijetím ze

---

¹⁶ Langer, P.: Trestný čin opilství (1. Část), Bulletin advokacie, 2005, číslo 2, str. 55-56

¹⁷ Langer, P.: Trestný čin opilství (1. Část), Bulletin advokacie, 2005, číslo 2, str. 55-56

strany laické veřejnosti, která vždy vychází z hlediska „oko za oko“, „život za život“.¹⁸ Sovětský trestní zákon z 25. prosince 1958 ve svém článku 12, který upravoval odpovědnost za trestné činy, spáchané ve stavu opilosti, stanovil následující zásadu: Osoba, která spáchala trestný čin ve stavu opilosti, není zproštěna odpovědnosti. Na základě této zásady nebyla zaviněná opilost uznávána jako důvod vylučující přičetnost.¹⁹ Ve prospěch této úpravy svědčily názory mnoha právních teoretiků té doby, jako např. V. S. Orlova. Stěžejními argumenty byli tvrzení, že opilý si zpravidla zachovává normální spojení se světem, dostatečnou měrou přizpůsobuje své chování okolnostem ho obklopujícím a obvykle může ovládat svoje jednání. Opilí neztrácejí vztah ke skutečnosti a udržují kontakt s okolím, zachovávají si schopnost orientovat se v tom, co se kolem nich děje a co činí. Jejich jednání bývá motivováno okolní situací, odpovídá vnějším podnětům a sledující určitý cíl.^{20 21}

Na druhou stranu byla v odborné veřejnosti nově zavedená právní úprava předmětem kritiky, a to zejména v tom smyslu, že její doslovná aplikace byla považována za neslučitelnou se zásadou odpovědnosti za zavinění. Mezi odpůrce patřil i profesor Vladimír Solnař, který preferoval koncepci tzv. rauschdeliktu. Argumentoval především tím, že jestliže není žádáno v případech alkoholického nebo podobného opojení zavinění, dochází k opuštění základní zásady trestního práva, a to zásady odpovědnosti za zavinění. Dále argumentoval tak, že v případech, kdy je trestný čin charakterizován pohnutkou, musí zde být pohnutka činu i tehdy, byl-li čin spáchán v opilosti. Na tyto případy tedy nově zavedené ustanovení § 12 odst. 2 nedopadalo. Problémy vznikaly i tehdy, byl-li čin charakterizován úmyslem přesahujícím objektivní stránku. Například trestný čin záškodnictví podle § 95 trestního zákona předpokládal způsobení nebo zvýšení obecného nebezpečí v úmyslu poškodit socialistické a státní zřízení nebo obranyschopnost republiky. Takový úmysl mohl přicházet v úvahu jen v případech *actionis liberae in causa*. Na druhou stranu pokládal V. Solnař tuto úpravu za nejméně špatné řešení mezi špatnými.²²

---

¹⁸ Císařová, D.: Několik úvah nad § 201a trestního zákona, *Bulletin advokacie*, 1992, číslo 5, str. 17

¹⁹ Čchikvadze, F.: *Sovětské trestní právo – obecná část*, Praha: SPN, 1954, str. 180

²⁰ Solnař, V. a kol.: *Základy trestní odpovědnosti*, Praha: Academia, 1972, str. 187

²¹ Císařová, D. - Vanduchová, M.: *Nepřičetný pachatel- příručka MS ČR*, institut pro další vzdělávání, Praha, 1995, str. 30-31

²² Solnař, V. a kol.: *Základy trestní odpovědnosti*, Praha: Academia, 1972, str. 188

Podle § 12 odst. 2 trestního zákona upravující nepřičetnost byl pachatel plně trestně odpovědný vedle případu *actio libera in causa dolosa* a *culposa* i tehdy, přivodili si stav nepřičetnosti požitím alkoholického nápoje nebo omamného prostředku, ať již úmyslně nebo z nedbalosti a spáchal-li potom v tomto stavu trestný čin. To znamená, že u pachatele, který se dopustil trestného činu ve stavu nepřičetnosti, do níž se přivedl, byť i z nedbalosti (zavinění se tu vztahovalo pouze na přivodění si stavu nepřičetnosti vyvolané touto cestou), požitím návykové látky, nebylo ve smyslu § 12 odst. 2 trestního zákona možné užít ustanovení § 12 odst. 1, které vylučovalo trestní odpovědnost u osoby, jež spáchala trestný čin ve stavu nepřičetnosti. Příklad se tedy posuzoval jako by zde nepřičetnost vůbec nebyla a tím pádem se tak vůči pachateli postupovalo podle příslušného ustanovení zvláštní části trestního zákona. Zastánci této úpravy zdůrazňovali, že stavu duševní poruchy odůvodněné biopatologickými rysy pachatele a tedy jím nezaviněné v žádném případě neodpovídá stav alkoholického a pachatelem zaviněného opojení, a tudíž se na tyto případy nedá aplikovat ustanovení o nepřičetnosti pachatele. Ve vztahu k případům *actio libera in causa* šlo o případ subsidiární.

I když trestní zákon před novelou provedenou zákonem č. 557/1991 Sb. neznal skutkovou podstatu trestného činu opilství tak, jak ji nalezneme dnes v jeho ustanovení § 201a, přesto se o trestném činu opilství zmiňoval. Jednalo se o § 201, který zakazoval vykonávat určité zaměstnání nebo činnost po požití alkoholického nápoje. K naplnění všech znaků skutkové podstaty podle § 201 trestního zákona platné do novely provedené zákonem č. 557/1991 Sb. bylo nezbytné, aby pachatel poté, co požil alkoholického nápoje, vykonával zaměstnání nebo jinou činnost, při které by mohl ohrozit život nebo zdraví lidí nebo způsobit značnou škodu na majetku. Původní název opilství byl novelou z roku 1990 Sb. nahrazen názvem *Ohrožování pod vlivem návykové látky*. Tato změna byla vedena snahou, aby název tohoto trestného činu co nejvíce odpovídal popisu skutkové podstaty, a to vzhledem k tomu, že nezpůsobilost k vykonávání činnosti, jež může vyvolat možnost poruchy chráněných zájmů, může být vyvolána nejen požitím alkoholických nápojů, ale i jiných návykových látek. Název opilství byl vyhrazen pro novou, resp. staronovou skutkovou podstatu zařazenou do trestního zákona s účinností od 1. 1. 1992 (§ 201a trestního zákona). Navíc, v rámci dekriminalizace, byl trestný čin opilství tak, jak jsme ho znali před novelou z roku 1990 promítnut i do oblasti přestupků, a tudíž v rámci zásady subsidiarity trestní represe se

trestní postih pachatelů, tuto skutkovou podstatu naplňujících, omezil jen na ty nejzávažnější případy.²³

Název ustanovení § 201a – „opilství“ – nebyl volen právě šťastně. Jednak v povědomí laické veřejnosti bude toto ustanovení zaměňováno za opilství podle § 201 trestního zákona ve znění před novelou č. 175/1990 Sb., což však není nedostatek nejzávažnější. Závažnější je, že název ustanovení neodpovídá jeho obsahu. Daleko častější jsou totiž případy nepřičetnosti způsobené jinak, než právě vlivem alkoholu. Obsahu ustanovení by daleko spíše vyhovoval název „porušení chráněného zájmu v nepřičetnosti pod vlivem návykové látky“, nebo jiný obdobný název, který by lépe vystihoval obsah ustanovení.²⁴ Vhodnější by tedy bylo použít adekvátního překladu německého ustanovení, které je v trestním zákoně SRN označeno jako „Rauschdelikt“. Ostatně běžný výraz, který se používá pro tuto právní úpravu v teorii na evropském kontinentě, je „raušdelikt“.²⁵

Jak bylo naznačeno, novelou trestního zákona z roku 1991 se zákonodárce po 31 letech vrátil k úpravě, jak ji znal trestní zákon z roku 1950 až do roku 1961. Touto novelou byl zakotven trestný čin opilství podle § 201a trestního zákona známý také jako „raušdelikt“ a zároveň byl zrušen odstavec 2 § 12 trestního zákona.²⁶ Do této velmi rozsáhlé novely byl nový § 201a přidán až během projednávání v tehdejší Federálním shromáždění ČSFR, ve vládním návrhu novely nebyl obsažen. Původní znění § 201a trestního zákona bylo novelizováno jednou, a to zákonem č. 290/1993 Sb. (účinný od 1. 1. 1994). Druhý odstavec tohoto paragrafu byl touto novelou doplněn o kulpózní actio libera in causa. Ve svém původním znění, obsahujícím pouze actio libera in causa doloza, bylo toto ustanovení kritizováno.²⁷ Tak například Adolf Dolenský si kladl otázku, co plyne z toho, že se upozornění v § 201a odst. 2 týká jen dolózního případu. V takovém případě se podle něj nabízela jednoduchá úvaha a contrario: Vyloučena je jen dolózní actio, takže na případy kulpózní se § 201a vztahuje. Takové tvrzení však nelze přijmout, protože jak podotýká, u kulpózního actio se stejně tak jako při actio libera in causa doloza zavinění předsunuje v čase. Pachatel porušuje povinnou opatrnost

²³ Langer, P.: Trestný čin opilství (1. Část), Bulletin advokacie, 2005, číslo 2, str. 56

²⁴ Teryngel, J.: Návrat k „Rauschdeliktu“, Bulletin advokacie, 1992, číslo 3, str. 26, 27

²⁵ Císařová, D.: Několik úvah nad § 201a trestního zákona, Bulletin advokacie, 1992, číslo 5, str. 17

²⁶ Langer, P.: Trestný čin opilství (1. Část), Bulletin advokacie, 2005, číslo 2, str. 56

²⁷ Říha J.: Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ, Kriminalistika, 2002, číslo 4, str. 1

v době, kdy je ještě příčetný, následek způsobí v průběhu svého dalšího jednání, kdy už je nepřítelný. To znamená, že (na rozdíl od § 201a) se zavinění vztahuje i na kvazidelikt. Jednání pachatele by se posuzovalo podle skutkové podstaty, kterou naplnil svým nedbalostním jednáním, nikoliv podle § 201a trestního zákona. To plyne z obecných zásad. Příkladem je jednání řidiče, který má před cestou, opije se a v době nehody je již tak opilý, že je nepřítelný. Jestliže tedy při nehodě někoho usmrtí, bude trestán podle § 224 odst. 1, 2 nikoli podle § 201a.

Nebylo tedy třeba na *actio libera in causa* v §201a výslovně upozorňovat. Takové upozornění nenacházíme ani v právu německém ani rakouském ani švýcarském. Bylo v čs. osnově z r. 1937, ale týkalo se obou forem *actionis liberae in causa*. § 201a je k oběma *actionis liberae in causa* subsidiární, takže buď měly být zmíněny obě, nebo žádná, protože uvedení jen dolůzší *actio libera* je nejen nadbytečné, ale i mýlivé.²⁸

Interpretační problémy byly s konečnou platností vyřešeny již zmíněnou novelou 290/1993 Sb., již byl druhý odstavec ustanovení § 201a doplněn i o kulpózní *actio libera in causa*.

---

²⁸ Dolenský, A.: Opilství, Bulletin advokacie, 1992, číslo 6-7, str. 41-42

2. Současná právní úprava nepřičetnosti

2.1. Vymezení nepřičetnosti a její posuzování

Vzhledem k tomu, že pojmovým znakem trestného činu je vedle stanoveného věku (fyzická osoba starší 15-ti let; od 1. 1. 2010, tj. účinnosti nového trestního zákoníku, je věková hranice posunuta na věk 14-ti let), materiálního (nebezpečnost činu pro společnost) a formálního (znaky skutkové podstaty) znaku trestného činu také přičetnost, je její vymezení z hlediska trestního práva otázkou velmi důležitou. Trestní zákon, stejně tak jako v předchozích právních úpravách, nedefinuje pojem přičetnosti, ale vymezuje kritéria nepřičetnosti, čímž zároveň stanoví důvody vylučující trestní odpovědnost. Nepřičetností se podle § 12 trestního zákona rozumí stav, ve kterém někdo pro duševní poruchu v době spáchání činu, nemůže buď rozpoznat, že jeho jednání je pro společnost nebezpečné nebo nemůže své jednání ovládat, přičemž postačí, že chybí jedna z těchto schopností. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činu a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) hovoří ve svém § 5 odst. 1 o tzv. podmíněné (relativní) přičetnosti, která se v plném rozsahu uplatní u mladistvých. Základem této nepřičetnosti není na rozdíl od trestního zákona duševní porucha, ale to, že mladiství v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho nebezpečnost nebo ovládat své jednání. Jsou-li splněny tyto podmínky, není mladistvý za jím spáchaný čin odpovědný.

Duševní porucha sama o sobě, stejně tak jako nedostatečná rozumová a mravní vyspělost, nemůže být důvodem nepřičetnosti. Předpokladem nepřičetnosti je, že v důsledku těchto skutečností došlo k nedostatku schopnosti rozpoznávací nebo určovací. Stejně tak je pro posouzení otázky nepřičetnosti bezvýznamné, zda byl někdo zbaven nebo omezen ve způsobilosti k právním úkonům dle občanskoprávních předpisů.

Přičetným je člověk (fyzická osoba), u kterého je dána jak schopnost vnímat společenskou nebezpečnost svého jednání, tj. schopnost rozpoznávací (rozumové

kritérium), tak schopnost ovládat své jednání a klást odpor pohnutkám vedoucím ho ke společensky nebezpečným činům, tj. schopnost určovací (volní kritérium).

Nepříčetnost je dle teorie definována pomocí biologického a psychologického kritéria. Biologické kritérium spočívá v duševní poruše (u mladistvého v nedostatečné rozumové a mravní vyspělosti). Duševní poruchu lze definovat jako odchylku od běžné normy, resp. od stavu duševního zdraví a rovnováhy, kterým se rozumí stav úplné a sociální pohody.²⁹ Odchylka od normy může být interindividuální (chování osob podobných vlastností, věku, podobného společenského postavení, stejného sociálního prostředí) nebo intraindividuální (výrazná změna chování samotného jedince).³⁰ Duševní porucha je pojmem širším než pojem duševní nemoc, proto tyto pojmy nelze vzájemně zaměňovat. Příčiny duševní poruchy mohou být různorodé. Jednak může jít o duševní chorobu nebo jinou nemoc, anebo také o požití návykových látek (např. alkoholu nebo omamných látek). Z hlediska doby trvání lze duševní poruchy dělit na přechodné nebo krátkodobé, a to od několika vteřin (například porucha vědomí u řidiče auta) či minut (např. epileptický záchvat), nebo také na dlouhotrvající až trvalé (např. mentální retardace, schizofrenie).

Duševní poruchy lze zpravidla dělit na:

- duševní choroby (např. schizofrenie, maniodepresivní psychóza, slzo-afektivní psychóza, senilní demence, apod.)
- chorobné dušení stavy (např. mentální retardace, vývojová opoždění, vývojové poruchy, apod.)
- krátkodobé duševní poruchy (např. patologická opilost, komplikovaná opilost, patologická rozespalost apod.)

Duševní poruchou, a tudíž i příčinou nepříčetnosti, může být stav tzv. syndromu patologického hráčství. Pro posouzení této otázky je třeba opatřit podklad ve znaleckém posudku o duševním stavu podle § 105 odst. 1 trestního řádu. (srov. č. 31/95 – I Sb. rozh. tr.).

---

²⁹ Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné - I. Obecná část, Praha: ASPI, 2007, str. 193-195

³⁰ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. Vydání, Praha: Leges, 2009, str. 186

Naproti tomu rozrušení způsobené porodem je zvláštním znakem trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou podle § 220 trestního zákona a není možné ho zaměňovat s obecnými podmínkami trestní odpovědnosti (srov. č. 25/92 – I Sb. rozh. tr.).

Příčetnost je třeba vždy posuzovat ve vztahu k povaze spáchaného trestného činu. Soud se tedy nezabývá otázkou příčetnosti pachatele jako takového, ale vždy jen otázkou jeho příčetnosti ve vztahu ke konkrétnímu činu (srov. č. 17/79 Sb. rozh. tr.). Určitá osoba je třeba ještě schopna pochopit povahu trestného činu krádeže, ale povahu trestného činu složitějšího již pochopit nedovede. Z toho plyne, že dopustí-li se pachatel více činů, může být veden k trestní odpovědnosti jen, pokud jde o ty činy, ve vztahu k nimž je příčetný. Z hlediska časového je pro posouzení trestní odpovědnosti rozhodující stav příčetnosti resp. nepřičetnosti v době činu.

Nepříčetnost je otázkou právní. Její posouzení je v rukách orgánů činných v trestním řízení. Nasvědčují-li konkrétní okolnosti tomu, že obviněný může trpět duševní poruchou, která v době činu mohla vylučovat jeho příčetnost, musí být tato možnost v trestním řízení ověřena a otázka duševního zdraví obviněného objasněna, a to příbráním znalce psychiatra (č. 33/68 a 17/79 Sb. rozh. tr.). Příčetnost pachatele se tedy zásadně předpokládá, zatímco nepřičetnost pachatele je třeba dokazovat.³¹ Stav nepřičetnosti pachatele, v němž se pachatel dopustil jednání, které by jinak bylo trestným činem, musí být přesně zjištěn. Jde o objasnění skutečnosti důležité pro trestní řízení, k němuž je zapotřebí odborných znalostí. Složitost posuzované otázky nedovoluje orgánu činnému v trestním řízení spokojit se s odborným vyjádřením a bude na místě vypracování znaleckého posudku. Rozhodnutí č. 24/76 Sb. rozh., použitelné i dnes po novele trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb., zdůrazňuje, že není možno zjišťovat duševní stav pachatele trestného činu, jsou-li pochybnosti o jeho příčetnosti, na základě lékařského potvrzení nebo odborného vyjádření podle § 105 trestního řádu, ale je nutno přibrat vždy znalce z oboru psychiatrie. Orgán činný v trestním řízení přebere znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, přičemž není vyloučeno vypracování znaleckého posudku za pomoci konzultanta z oboru zdravotnictví, odvětví psychologie. K vyšetření duševního stavu dospělého pachatele

---

³¹ Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné - I. Obecná část, Praha: ASPI, 2007, str. 195-199

postačí po novele trestního řádu provedené zák. č. 265/2001 Sb. přibrání jednoho znalce. Pouze jednalo-li by se v konkrétním případě o objasnění skutečnosti zvlášť důležité, bylo by nutno přibrat znalce dva (§ 105 odst. 4 věta první trestního řádu). Obligatorně se však dva znalci přiberou, je-li nutno zkoumat duševní stav mladistvého pachatele, přičemž se musí jednat o znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii (§ 58 odst. 1 zák. č. 218/2003 Sb.). Pokud by nebyl tento postup zachován, jednalo by se o důkaz v trestním řízení nepoužitelný.³²

Úkol znalce je třeba určit tak, aby byl důsledně omezen na objasňování skutečnosti, k němuž je třeba odborných znalostí, které náležejí do oboru jeho působnosti. Nepřísluší mu tedy zabývat se v posudku odbornými otázkami, které náležejí do kompetence orgánů činných v trestním řízení, tedy otázkami právními. Znalci proto nesmějí řešit nejen například otázky viny či nevinu obviněného, ale také se jakkoli vyslovovat k tomu, zda obviněný byl v době spáchání činu příčetný či nikoli. Znalecký posudek má orgánům činným v trestním řízení jen objasnit skutečnosti důležité pro takové rozhodnutí. Pokud je tedy pochybná otázka příčetnosti, mohou se znalci vyslovit jen o tom, jaký byl duševní stav obviněného v době činu. Posoudit, zda tento stav je stavem nepřičetnosti či není, je věcí orgánu činného v trestním řízení.³³

To, že otázka příčetnosti je otázkou právní, zdůrazňuje nejen teorie, ale i praxe ve svých judikátech (např. č. 17/79 Sb. rozh.). Zmíněné rozhodnutí, jak bylo řečeno již výše, však upozorňuje, že soud nezjišťuje příčetnost pachatele jako takovou, ale vždy jen příčetnost ve vztahu k určitému trestnému činu.³⁴

Znalci nepřísluší ani hodnocení důkazů, přičemž důkazní význam může mít jen posudek, jehož závěry jsou kategorické (nikoliv tedy posudek, který formuluje závěry jako pravděpodobné). Není však vyloučeno, aby znalec poskytl odpovědi v podobě alternativ, jestliže mu skutkový stav neumožňuje stanovit jediné řešení.³⁵

Budou-li přibráni k vyšetření duševního stavu dva znalci a jestliže se jeden ze znalců psychiatrů, kteří zpracovali posudek o duševním stavu obviněného v době činu,

---

³² Langer, P.: Trestný čin opilství (1. Část), Bulletin advokacie, 2005, číslo 2, str. 58

³³ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní 5. vyd., Praha: ASPI, 2008, str. 338-340

³⁴ Langer, P.: Trestný čin opilství (1. Část), Bulletin advokacie, 2005, číslo 2, str. 58

³⁵ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní 5. vyd., Praha: ASPI, 2008, str. 338-340

podstatně odchýlí při svém výslechu v hlavním líčení od závěrů společně písemně vypracovaného posudku, bude soud povinen k jeho novým závěrům vyslechnout i druhého znalce (srov. č. 46/1994 Sb. rozh. tr.).³⁶

Jestliže se pachatel uvedl do stavu nepřičetnosti požitím alkoholických nápojů, je nezbytným předpokladem pro posouzení otázky, zda jednal pachatel za podmínek § 201a trestního zákona, objektivní zjištění výšky hladiny alkoholu v krvi. Tato otázka spadá do oboru soudního lékařství. Teprve na základě tohoto, popř. i dalších potřebných zjištění, je možno objasňovat okolnosti významné pro posouzení přičetnosti obviněného znaleckým posudkem z oboru psychiatrie o duševním stavu pachatele (srov. č. 46/1994 Sb. rozh. tr.).³⁷

Otázka nepřičetnosti bude od 1. 1. 2010 řešena novým trestním zákoníkem jinak. Podle ustanovení § 26 trestního zákoníku je nepřičetným ten, „kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání“. V důsledku upuštění od materiálního kritéria trestného činu (viz bod 4.1.) je pojem „nebezpečnost pro společnost“ nahrazen pojem „protiprávnost“. Trestní zákoník stihá tedy jen taková společensky škodlivá jednání, jejichž protiprávnost musí být pachateli zjevná, a proto se zásadně nemůže omlouvat tím, že zákon nezná nebo že si jej nesprávně vykládal (výjimky stanoví jen § 19 o právním omylu). Představu o protiprávnosti činu nemají však zpravidla lidé v době činu stížení, třeba jen dočasně, duševní poruchou, ať již je původ této poruchy jakýkoliv, a již z tohoto důvodu je nelze trestat, pokud nebyli schopni rozpoznat protiprávnost svého činu nebo ovládat své jednání. U dětí ve věku nedosažených čtrnácti let pak nelze předpokládat takovou způsobilost s ohledem na jejich duševní rozvoj.

V souvislosti s úpravou nepřičetnosti bylo do nového trestního zákoníku doplněno i výkladové ustanovení vymezující pojem duševní poruchy, které navázalo na zdravotnické vymezení, tak, jak se v průběhu doby vyvinulo. Duševní poruchou se podle § 123 trestního zákoníku rozumí mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka. Toto vymezení je nutné

---

³⁶ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou, 23. vyd., Praha: Linde, 2005, str. 488

³⁷ Langer, P.: Trestný čin opilství (1. Část), Bulletin advokacie, 2005, číslo 2, str. 58

zejména vzhledem k tomu, že podle vyvíjejících se lékařských názorů nelze všechny tyto stavy (např. mentální retardaci) zahrnovat pod duševní poruchy v obecném slova smyslu.³⁸ Jako problematické se v rámci této definice jeví to, které psychické anomálie lze vlastně pod pojem duševní poruchy zařadit. Pojem duševní poruchy nelze definovat s konečnou platností, neboť jeho obsah se mění s pokrokem psychiatrické vědy a rozvojem metod léčení. Zákonná definice duševní poruchy je kasuistická a zdánlivě taxativní, avšak poslední termín „jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka“ z ní činí v podstatě výčet demonstrativní, který navíc bude vyžadovat výklad.³⁹ O otázkách duševní poruchy pojednává blíže Matiaško, M. v rámci publikace Jelínek, J. (ed.): O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny, Praha: Leges, 2009, str. 99-103.

2.2. Zjišťování výše hladiny alkoholu v krvi

Pro zjištění hladiny alkoholu v krvi je bezesporu pro forezní účely nutno dodržet postup, který je nezpochybnitelný, jasný, průkazný a objektivní. Takový postup správného zjištění hladiny etanolu v krvi pro orgány činné v trestním řízení je stanoven v závazném právním předpisu, a to ve Věstníku Ministerstva zdravotnictví ČR č. 7/2006. Z tohoto předpisu, konkrétně pod jeho bodem 10, se mimo jiné podává, že stanovování hladiny etanolu v krvi pro orgány činné v trestním řízení je možno provádět toliko specifickou metodou plynové chromatografie, která je nezastupitelná, přičemž výsledek takto získaný je nutno ověřit další nejméně jednou, již nespecifickou metodou. Jako tato další nespecifická metoda pak bývá používána nejčastěji např. metoda Widmarkova. Výsledky obou metod se nesmí lišit o více než 0,20 g/kg. Vyšetření pro účely právní je nutno provádět ve specializované toxikologické laboratoři, nikoli např. pouze v laboratoři biochemické. Například v Brně je touto laboratoří pouze toxikologická laboratoř Ústavu soudního lékařství Lékařské fakulty Brno. Jen tento postup je postupem lege artis.

---

³⁸ Důvodová zpráva k zákonu 40/2009 Sb., k § 26 a § 123

³⁹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. Vydání, Praha: Leges, 2009, str. 187

V této souvislosti je třeba zmínit také používání dechových analyzátorů (přístroje Dräger, Lion). Dechová zkouška je vždy pouze orientační a rozhodně by neměla být jediným podkladem pro rozhodování o výši alkoholu v krvi, tzn. je-li tato zkouška pozitivní, je nutno provést odběr krve. Výsledek dechové zkoušky zdaleka nemusí odpovídat skutečné hladině etanolu v krvi. Například u přístroje Dräger sám výrobce upozorňuje na skutečnost, že vyšetření nesmí být prováděno v blízkosti mobilních telefonů či jiných přístrojů, protože by mohlo dojít k ovlivnění výsledku (mohl by vzniknout falešně pozitivní výsledek). Výsledky získané dechovými analyzátorů jsou přepočtem koncentrace alkoholu v krvi z koncentrace alkoholu změřeného ve vydechovaném vzduchu a opírají se o určité zákonitosti chování lidského organismu po požití alkoholického nápoje. Je však třeba podotknout, že tyto zákonitosti neplatí zcela univerzálně. Princip přepočtu je totiž založen na skutečnosti, že existuje poměr mezi obsahem alkoholu ve vzduchu plicních sklípků a žilní krvi. Tento poměr má však relativně široké rozpětí hodnot a pro užití v přístroji je vybrána jen jedna hodnota a individuální odchylky nejsou uvažovány. Rozdíly mezi hladinami jsou ovlivněny mnoha faktory, zejména tělesnou teplotou, teplotou vydechovaného a vdechovaného vzduchu, tlakem vzduchu, teplotou přístroje, jiné hodnoty poměru nastávají ve fázi vylučovací a jiné ve fázi vstřebávací. Z praxe jsou známy případy, kdy výsledek zjištěný dechovým analyzátozem byl pozitivní, ale v krvi metodou plynové chromatografie nebyl zjištěn vůbec žádný alkohol. Tyto stavy mohou být způsobeny například tím, že dechová zkouška se provádí krátce po požití, ale do krve ještě alkohol nebyl vstřebán. Jinými podobnými případy jsou například požití malého množství nápoje či léku obsahujícího alkohol, požití cukrovinek s obsahem alkoholu, aplikace různých ústních vod s obsahem alkoholu, apod. Pozitivní výsledky dechové zkoušky tak mohou nastat až do 20 min. po požití, ale výsledek vyšetření provedeného plynovou chromatografií je nulový.⁴⁰

Stejně tak u Widmarkovy metody je při posuzování nutno uvědomit si i úlohu některých redukcujících látek. Tak aceton v krvi zvyšuje hladinu alkoholu o přibližně 0,7 až 0,85 promile, u normálních diabetiků tyto hodnoty nepřesahují 0,2 promile. Zvýšení působí i chlorethyl aj. Z těkavých látek kromě acetonu dávají pozitivní výsledek Widmarkovy zkoušky i methanol, paraldehyd, amylenhydrát či aromatické látky těkavé,

---

⁴⁰ Sedláčková, B., Sedláček, P.: Vyšetření při ovlivnění alkoholem aneb jenom dýchnout nestačí, Bulletin advokacie, 2008, číslo 12, str. 33-35

obsažené v některých alkoholických nápojích. Po požití většího množství ovoce a ovocných šťáv stoupne hodnota redukujících látek v krvi, takže může být zkouška nepatrně ovlivněna. Zvýšení může dosáhnout nejvýše 0,2 promile. Adrenalin zvyšuje přecitlivělost vůči alkoholu. Přijetí potravy zvyšuje toleranci, poněvadž vstřebávání je zpomaleno. Při svalové práci je spalování alkoholu v lidském těle urychleno, rovněž tak při horečce. Po kofeinu hladina alkoholu v krvi neklesá, ale tolerance se zvyšuje.

Alkohol se začne vstřebávat ihned při pití. Většina alkoholu vypitého na lačno se vstřebá za 20 – 30 minut, při středně naplněném žaludku za 40 – 60 minut, do 1,5 hodiny je po začátku pití vstřebání ukončeno. Zpravidla při rovnoměrném pití je vrcholu vstřebání dosaženo za 20-30 minut po skončení pití.

Odbourávání alkoholu nastává v těle hned po vstřebání, je proto nutno počítat odbourávání a pokles hladiny alkoholu o 0,12 až 0,15 promile za hodinu hned od počátku pití. Zpětný výpočet, tj. výpočet množství alkoholu v krvi v určitou dobu provádíme jen do 6 hodin zpět od odběru krve. Zpětný výpočet za více hodin je již nepřesný. Provádíme-li výpočet hladiny alkoholu v krvi ze známého vypitého množství alkoholu, pak je nutno počítat s tím, že zejména při požití většího množství piva nebo vína se 10 až 20% do krve nedostane (tzv. resorptivní deficit). Nebývá tomu tak při pití koncentrovaných alkoholických nápojů.⁴¹

Otázkou však zůstávalo, zda pachateli, u něhož byl zjištěn pozitivní výsledek dechové zkoušky, vzniká s ohledem na výše uvedené i povinnost podrobit se lékařskému vyšetření. V tomto smyslu se vyjádřil Rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 24. 6. 2008, č. j. 8 As 11/2007, který stanovil, že pozitivní výsledek dechové zkoušky řidiče motorového vozidla znamená automaticky povinnost podrobit se lékařskému vyšetření s alternativou odběru krve nebo moči. Důsledkem odmítnutí odběru krve nebo moči je vznik odpovědnosti za přestupek podle § 30 odst. 1 písm. i), bod 2 zákona o přestupcích. Z odůvodnění tohoto Rozsudku vyplývá: Žalobce se přestupku dopustil tím, že řídil motorové vozidlo, odmítl po pozitivní dechové zkoušce zjištěné přístrojem Dräger s naměřenou hodnotou 0,48 promile alkoholu v dechu, podrobit se lékařskému vyšetření spojenému s odběrem krve nebo moči ke zjištění ovlivnění alkoholem.“ Tím porušil § 4 písm. a) a § 5 odst. 1 písm. f) zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů, ve znění

---

⁴¹ Tesař, J.: Soudní lékařství, Praha: Avicium, 1976, str. 607-609

pozdějších předpisů (dále jen „zákon o silničním provozu“). Žalobci byla za toto jednání podle § 30 odst. 2, § 11 odst. 1 písm. b), c) a za použití § 12 odst. 1 zákona o přestupcích uložena pokuta ve výši 5000 Kč, zákaz činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel v délce čtyř měsíců ode dne právní moci rozhodnutí a zároveň mu byla uložena povinnost nahradit náklady spojené s projednáním přestupku.

Hodnocení koncentrace etanolu v krvi a jejího vlivu na jedince je styčnou kapitolou soudního lékařství a psychiatrie. Působení etanolu je značně individuální, stejná koncentrace etanolu může působit rozdílně na člověka uvyklého pravidelnému pití a na abstinenta. Koncentrace etanolu v krvi a ostatním biologickém materiálu se vyjadřuje v soustavě SI v gramech absolutního etanolu na 1 kg krve (g/Kg), ve starší literatuře a dodnes i mnohde v praxi se používá promile (‰), které jsou svou číselnou hodnotou s g/kg totožné. I když je vždy nutné posuzovat vliv etanolu v krvi na jedince individuálně, existují jistá pravidla při hodnocení této hladiny.

Obecné hodnocení koncentrace etanolu v krvi⁴²:

Do 0,20 g/kg	tato hladina se považuje za neprůkaznou, bere se na zřetel možná laboratorní chyba a tzv. bezpečnostní faktor
0,21 – 0,30 g/kg	hladina není pro silniční provoz významná
0,31-0,49 g/kg	jedinec požil alkoholický nápoj, ale je pitím prakticky neovlivněn, nelze říci, že je podnapilý
0,50 – 0,99 g/kg	podnapilost
0,80 g/kg a více	řidič není schopen bezpečně řídit motorové vozidlo – světový trend
1,00 – 1,49 g/kg	mírná opilost – mírné snížení soudnosti, pozornosti, zvýšená sebedůvěra, mnoho-mluvnost, prodloužená reakční doba a možnost nesprávného řešení situace v silniční dopravě i mimo ni
1,50 – 1,99g/kg	střední opilost – bývají poruchy koordinace, snížená pozornost, zpomalení tělesných výkonů
2,00 – 2,99 g/kg	těžká opilost – blábolivá řeč, psychické poruchy, negativní ovlivnění tělesných pohybů až neschopnost samostatné chůze
3,00 – 3,99 g/kg	otrava alkoholem – stupor, oblužení
4,00 a více g/kg	smrtelná otrava alkoholem

⁴² <<http://www.alkoholik.cz/soudni.htm>>

Až jakmile je objektivně zjištěna výše hladiny alkoholu v krvi, je teprve možné přistoupit k objasňování okolností významných pro posouzení příčetnosti obviněného znaleckým posudkem z oboru psychiatry o duševním stavu pachatele.

2.3. Vliv nepřičetnosti z hlediska procesního

Nepřičetnost pachatele, a tím pádem i jeho trestní neodpovědnost, je v přípravném řízení podle § 172 odst. 1 písm. e) trestního řádu a v rámci předběžného projednání obžaloby podle § 188 odst. 1 písm. c) trestního řádu důvodem pro zastavení trestního stíhání. V hlavním líčení je tato skutečnost podle §226 písm. d) trestního řádu důvodem zprošťujícího rozsudku, a to pouze poté, když bylo zjištěno, že obžalovaný se skutku, který je předmětem obžaloby, dopustil a že tento skutek vykazuje znaky některého trestného činu, tj. pouze poté, kdy není dán žádný z důvodů zproštění uvedených v § 226 písm. a) až c) trestního řádu (srov. č.29/71 Sb. rozh. tr.).

V trestním řízení má pak význam i případ, kdy obviněný není schopen pro duševní poruchu, která nastala až po spáchání činu, chápat smysl trestního stíhání, což je důvodem pro přerušování trestního stíhání (§ 173 odst. 1 písm. c), § 188 odst. 1 písm. d), §224 odst. 1, § 255 a § 257 odst. 1 písm. d) trestního řádu). Chorobný duševní stav může být také důvodem pro odklad výkonu trestu odnětí svobody (§ 325 odst. 1 trestního řádu).

Jestliže osoba, která spáchala čin jinak trestný, není pro nepřičetnosti trestně odpovědná a její pobyt na svobodě je nebezpečný, je to důvodem uložení ochranného léčení (§ 72 odst. 1 trestního řádu). Novelou z roku 2008 byl do trestního řádu vložen institut zabezpečovací detence, kterou lze za podmínek uvedených ve větě první uložit osobě, dopustí-li se činu jinak trestného, který by naplňoval znaky zvláště závažného trestného činu a jestliže nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení vedlo k dostatečné ochraně společnosti (§ 72a odst. 1). Stejnou úpravu najdeme od 1. 1. 2010 i v novém trestním zákoníku (§ 99odst. 1, § 100 odst. 1).

2.4. Zmenšená přičetnost

Trestní zákon zná i pojem tzv. zmenšené přičetnosti. Tu je třeba odlišovat od případů nepřičetnosti. Jde o stav, v němž byla v důsledku duševní poruchy podstatně snížena schopnost pachatele rozpoznat nebezpečnost činu pro společnost, nebo schopnost pachatele ovládat své jednání, anebo byly sníženy zároveň obě tyto schopnosti (srov. č. 61/71 – I Sb. rozh. tr.).⁴³ Pachatel, u něhož by byla v době činu alespoň jedna z těchto složek jednání (rozpoznávací nebo ovládací) pouze výrazněji snížena, se považuje jen za zmenšeně přičetného, což je stav, který neumožňuje aplikovat ani ustanovení § 12 trestního zákon, ani ustanovení o trestném činu opilství podle § 201a trestního zákona (srov. č. 22/93 Sb. rozh. tr.).⁴⁴ Pokud by však byla vyloučena alespoň jedna z těchto schopností zcela, jednalo by se již o nepřičetnost ve smyslu § 12 trestního zákona, popřípadě by se uplatnila trestní odpovědnost za trestný čin podle § 201a trestního zákona, nebo za *actio libera in causa*. Zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům podle občanskoprávních předpisů samo o sobě neznamená, že měl pachatel v době spáchání trestného činu zmenšenou přičetnost. Může to však být signálem k tomu, aby byl přezkoumán jeho duševní stav (srov. č. 64/58 Sb. rozh. tr.). Stejně tak jako je tomu u nepřičetnosti, tak i otázka zmenšené přičetnosti je otázkou právní, a tudíž její posouzení náleží orgánům činným v trestním řízení a je nutno ji zkoumat vždy konkrétně jen ve vztahu k určitému trestnému činu pachatele. To, že byl pachatel v době spáchání činu ve stavu zmenšené přičetnosti, nevylučuje trestní odpovědnost, pouze ji modifikuje a odůvodňuje zvláštní postup vůči pachateli. Obligatorním důsledkem zmenšené přičetnosti je přihlídnutí k tomuto stavu podle § 32 odst. 1 trestního zákona při stanovení druhu trestu a jeho výměry. Fakultativním důsledkem je buď upuštění od potrestání podle § 25 za současného uložení ochranného léčení, nebo zabezpečovací detence, anebo snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranice trestní sazby podle § 32 odst. 2 trestního zákona za současného uložení ochranného léčení. Všechny tyto důsledky zákon vylučuje, jestliže

---

⁴³ Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné - I. Obecná část, Praha: ASPI, 2007, str. 199, 204

⁴⁴ Langer, P.: Trestný čin opilství (1. Část), Bulletin advokacie, 2005, číslo 2, str. 57

si pachatel stav zmenšené přičetnosti přivodil, byť i z nedbalosti, vlivem návykové látky.⁴⁵

Od 1. 1. 2004 v řízení proti mladistvým soud pro mládež v souladu s ustanovením § 25 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb. při stanovení druhu trestního opatření a jeho výměry přihlídně také k tomu, že mladistvý spáchal provinění ve stavu zmenšené přičetnosti, který se přivodil vlivem návykové látky.⁴⁶

Zatímco stávající trestní zákon pojem zmenšené přičetnosti nedefinuje, nový trestní zákoník účinný od 1. 1. 2010 tak činí v § 27. Za zmenšeně přičetného se považuje ten, kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu měl podstatně sníženou schopnost rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání. Důvodová zpráva uvádí, že se nemusí jednat o duševní chorobu (srov. c. 61/1971-I. Sb. rozh. tr.). Nesmí však jít o stav úplně vylučující některou z těchto schopností, protože to by znamenalo nepřičetnost ve smyslu § 26, resp. postup podle § 360 (trestný čin opilství). Důsledky zmenšené přičetnosti zůstávají zachovány. Zmenšená přičetnost tedy zakládá možnost soudu rozhodnout o upuštění od potrestání ve smyslu § 47 odst. 1, 2. Dále je třeba zmenšenou přičetnost obviněného vzít v úvahu také při hodnocení povahy a závažnosti trestného činu, zejména z hlediska stanovení druhu trestu a jeho výměry (§ 40). Duševní stav obviněného totiž charakterizuje osobu pachatele a ovlivňuje míru jeho zavinění, což jsou kritéria, která spoluurčují povahu a závažnost trestného činu podle § 39 odst. 2.⁴⁷

---

⁴⁵ Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné - I. Obecná část, Praha: ASPI, 2007, str. 204-205

⁴⁶ Langer, P.: Trestný čin opilství (1. Část), Bulletin advokacie, 2005, číslo 2, str. 57

⁴⁷ Důvodová zpráva k zákonu 40/2009 Sb., k § 27

3. Posuzování jednání pod vlivem návykové látky

Návykovou látkou se podle § 89 odst. 10 trestního zákona rozumí alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobilé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování. Pojem „návyková látka“ je často kritizován, a to především proto, že není dostatečně určitý a že vyvolání návyku není pojmovým znakem každé takové látky. Tento termín není tudíž příliš vhodný a mělo by být uvažováno o jeho nahrazení jiným pojmem (např. droga, opojná látka apod.). K tomu však v rámci rekodifikace trestního práva provedené novým trestním zákoníkem nedošlo, když trestní zákoník ve svém § 130 tento pojem zachovává. Z hlediska obsahu je § 130 trestního zákoníku totožný se zněním § 89 odst. 10 trestního zákona.

Pokud byl spáchán trestný čin pod vlivem návykové látky, je třeba na prvním místě zjišťovat:

- původní stav pachatele před aplikací návykové látky (zda jím byla příčinnost, zmenšená příčinnost, nebo nepřičinnost)
- vliv aplikace návykové látky na příčinnost pachatele (to má význam, jen když původní stav byl příčinnost, kdy aplikace může vést ke zmenšené příčinnosti nebo nepřičinnosti, anebo zmenšená příčinnost, kdy aplikace může vést k nepřičinnosti)⁴⁸

V praxi může docházet ke kombinaci těchto případů:

1. Pachatel byl v době před aplikací i po aplikaci návykové látky ve stavu příčinnosti. Návyková látka tu sice způsobuje duševní poruchu různého stupně, ne však takovou, která by zbavovala pachatele schopnosti rozpoznávací nebo ovládací. Za této situace pachatel plně odpovídá za spáchané jednání podle obecných zásad.
2. V době před aplikací návykové látky byl pachatel ve stavu příčinnosti a po aplikaci ve stavu zmenšené příčinnosti. Návyková látka tak vyvolala u pachatele takový

---

⁴⁸ Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné - I. Obecná část, Praha: ASPI, 2007, str. 199-200

stav, v němž byla v důsledku duševní poruchy podstatně snížena schopnost pachatele rozpoznat, že spáchaný čin je nebezpečný pro společnost, nebo schopnost pachatele ovládat své jednání, anebo byly sníženy zároveň obě tyto schopnosti. O tom jaké důsledky zákon spojuje se zmenšenou přičetností v případě, že byla vyvolána nezaviněně, bylo pojednáno již výše.

3. V době před aplikací návykové látky byl pachatel ve stavu přičetnosti a po aplikaci ve stavu nepřičetnosti. Jde o případy nejproblematičtější a jako takovým jim bude věnována samostatná část (viz níže).
4. V době před aplikací návykové látky byl pachatel ve stavu zmenšené přičetnosti a po aplikaci také ve stavu zmenšené přičetnosti. V těchto případech se vůči pachateli postupuje stejně tak jako v bodě 2., tj. pachatel je nikoli trestně neodpovědný, ale za spáchaný čin plně trestně odpovědný s tím, že stav zmenšené přičetnosti, který si pachatel nepřivodil, byť z nedbalosti, vlivem návykové látky, tuto odpovědnost pouze modifikuje.
5. V době před aplikací návykové látky byl pachatel ve stavu zmenšené přičetnosti a po aplikaci ve stavu nepřičetnosti. Tato situace je svým řešením shodná se situací uvedenou v bodě 3.
6. V době před aplikací návykové látky byl pachatel ve stavu nepřičetnosti a po aplikaci také ve stavu nepřičetnosti. V těchto případech se naskýtá otázka, jakým způsobem byl počáteční stav nepřičetnosti před aplikací návykové látky vyvolán. Pokud prvotní stav nepřičetnosti pachatele nastal vlivem návykové látky (např. drog) a v jejím rámci tento pachatel dále aplikoval již jinou návykovou látku (např. alkohol), bylo by možné konstatovat, že celou situaci již nelze pokládat za jeden stav nepřičetnosti. Tato otázka je však diskutabilní. Za předpokladu, že původní stav nepřičetnosti byl vyvolán zaviněně, byť z nedbalosti, bude i tento případ řešen aplikací § 201a trestního zákona. Jestliže však původní stav nepřičetnosti byl důsledkem duševní choroby, a tudíž pachatelem nezaviněný, nebylo by možno již v takovém případě vyvozovat trestní odpovědnost ani za trestný čin opilství podle § 201a ani za jednání ve formě *actio libera in causa dolózní* nebo *kulpózní*.⁴⁹

---

⁴⁹ Nezkusil, Knobloch: Akutní otrava alkoholová a její soudně psychiatrické posuzování, *Acta universitatis Carolinae-Juridica*, 1963, číslo 1, str. 44

Jak bylo řečeno, nejproblematictější v těchto případech je situace, kdy se přičetný pachatel pod vlivem návykové látky stal nepřičetným a v tomto stavu spáchal trestný čin. Zde pak rozlišujeme:

1. Tzv. dolózní actio libera in causa („jednání svobodné ve své příčině“) pachatel se úmyslně vlivem návykové látky uvedl do stavu nepřičetnosti, aby v něm spáchal trestný čin (často se hovoří o tzv. „opití se na kuráž“). Příkladem může být případ, kdy pachatel, který ví na základě svých předchozích zkušeností, že pak ztrácí zábrany a použití násilí mu nečiní potíže, se tímto způsobem (nejčastěji alkoholem) uvede do stavu nepřičetnosti a v tomto stavu spáchá ublížení na zdraví nebo vraždu. Spíše než případy aktivní činnosti ve stavu nepřičetnosti, mohli by se v praxi objevovat případy úmyslných omisivních deliktů, kdy osoba, která má povinnost konat, by se úmyslně rozhodla nekonat, přičemž bez intoxikace vedoucí k nepřičetnosti by takového činu nebyla schopna (např. osoba vykonávající ostrahu skladu vedena záměrem umožnit svému příteli odcizit v tomto skladu zboží se požitím tlumící drogy úmyslně uvede do stavu, ve kterém ztratí vědomí, a objekt neuzamkne; spáchá tak pomoc k trestnému činu krádeže podle § 247 trestního zákona).

Trestní odpovědnost se tu posuzuje podle doby, kdy byl pachatel ještě přičetný a uváděl se úmyslně do stavu nepřičetnosti, a proto je tu odůvodněna odpovědnost podle obecných zásad za úmyslný trestný čin, který pachatel spáchal.

2. Tzv. kulpózní actio libera in causa – pachatel spáchá trestný čin z nedbalosti, přičemž jeho nedbalost spočívá v tom, že se přivedl do stavu nepřičetnosti, ať již úmyslně nebo z nedbalosti. Typickým příkladem je situace, kdy řidič motorového vozidla požije alkoholického nápoje při přípravě na cestu a poté při řízení vozidla způsobí dopravní nehodu se smrtelným následkem. Pak lze v tom, že se opitím uvedl do stavu nepřičetnosti spatřovat jednání, jímž z nedbalosti způsobil usmrcení ve smyslu § 224 trestního zákona).

Pachatel je plně trestně odpovědný podle obecných zásad za spáchání trestného činu z nedbalosti (§ 201a odst. 2).

3. Pachatel je plně trestně odpovědný i v tom případě, ve kterém si, byť z nedbalosti, přivodil stav nepřičetnosti požitím alkoholického nápoje nebo aplikací jiné

návykové látky a v tomto stavu potom spáchal trestný čin či přesněji čin, který má znaky trestného činu, tedy tzv. kvazidelikt (ve vztahu k tomuto činu však není dáno zavinění). V takovém případě je pachatel trestně odpovědný pro trestný čin opilství podle § 201 a odst. 1 trestního zákona. Tohoto trestného činu se totiž dopustí ten, kdo se požitím nebo aplikací návykové látky nebo jinak přivede, byť z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti, v němž se dopustí jednání, které má jinak znaky trestného činu. Příkladem může být situace, kdy se pachatel například před návštěvou fotbalového utkání v restauraci požitím většího množství alkoholických nápojů opil tak, že se přivedl do stavu nepřičetnosti, a v tomto stavu na fotbalovém stadionu napadl fanouška hostujícího mužstva, v důsledku čehož bylo přerušeno utkání (ve stavu nepřičetnosti se tedy dopustil kvazideliktu, který má znaky trestného činu výtržnictví podle § 202 trestního zákona).

4. Pachatel se přivede požitím návykové látky do stavu nepřičetnosti, v němž se dopustí trestného činu, ale ve vztahu k intoxikaci vedoucí k nepřičetnosti není možné vyvodit zavinění. V tomto případě se tedy uplatní § 12 trestního zákona, a odpovědnost pachatele za trestný čin je tudíž vyloučena.

Při posuzování trestní odpovědnosti za činy spáchané pod vlivem návykové látky je nutno pozorně zkoumat pachatelův psychický vztah k činu spáchanému v nepřičetnosti. Je nutné při tom brát zřetel na všechny jeho psychické pochody a impulsy bezprostředně před spácháním trestného činu i v době jeho spáchání. Z hlediska opojení návykovou látkou lze rozlišovat několik druhů opilosti. Vedle prosté opilosti je to dále tzv. patologická opilost, kterou se rozumí krátkodobý mráкотný stav, provázený bludy a halucinacemi, k němuž dochází často po požití nepatrného množství alkoholu ve spojení s duševní poruchou, popř. jiným onemocněním. Dalším případem je komplikovaná opilost, jež je pak stavem, který vyplňuje mezeru mezi opilostí prostou a patologickou. Pachatel pod vlivem komplikované opilosti jeví rychle se stupňující podráždění, které na rozdíl od patologické opilosti zpravidla nějakým způsobem navazuje na předchozí situaci, charakterizovanou třeba i rozrušením nebo rozmrzelostí. Následující jednání je zcela nepřiměřené podnětu a svědčí o takovém poklesu sebekontroly, který neodpovídá chování při prosté opilosti.

Pokud bude mít některý z těchto druhů opilosti za následek nepříčetnost, pak není vyloučena trestní odpovědnost pachatele, který spáchal trestný čin v mráкотném stavu, jestliže se do tohoto stavu sám přivedl požitím alkoholických nápojů a přitom si byl nebo mohl být vědom, že při jeho zdravotním stavu může požití alkoholu tento mráкотný stav vyvolat (srov. č. 36/65 Sb. rozh. tr.). Nepříčetnost způsobená patologickou opilostí nevylučuje trestní odpovědnost pachatele, zavinil-li si stav patologické opilosti aspoň z nevědomé nedbalosti (srov. č. 32/70, č.29/71 a č. 49/90 Sb. rozh. tr.). Podle okolností je třeba použít u pachatele ustanovení o trestném činu, který v nepříčetnosti spáchal, za *actio libera in causa*, nebo ustanovení o trestném činu opilství podle § 201a trestního zákona. Není-li dáno zavinění, je třeba použít § 12 stejně tak jako v případech násilného alkoholického nebo jiného opojení pachatele dalšími osobami (srov. č. 10/99 Sb. rozh. tr.).

Pro lepší přehlednost, lze výše zmíněné tři případy graficky znázornit takto:⁵⁰

	Zavinění ve vztahu k intoxikaci vedoucí k nepříčetnosti	Zavinění ve vztahu k trestnému činu příp. kvazideliktu
Actio libera in causa dolosa	úmysl	úmysl
Actio libera in causa culposa	úmysl nebo nedbalost	nedbalost
Trestný čin opilství podle § 201a trestního zákona	úmysl nebo nedbalost	bez zavinění
Nepříčetnost podle §12 trestního zákona	bez zavinění	bez zavinění

Z teoretického hlediska při řešení otázky trestní odpovědnosti za čin spáchaný v nepříčetnosti vyvolané požitím nebo aplikací návykové látky nebo jinak, nejde-li o případy *actio libera in causa*, připadá v úvahu v podstatě trojí řešení:

1. Odpovědnost za spáchaný trestný čin, jako by pachatel byl příčetný a jeho čin zaviněný. Toto řešení, zakotvené až do roku 1991 v § 12 odst. 2 trestního zákona, bylo trestněprávní naukou kritizováno pro rozpor se zásadou odpovědnosti za zavinění.
2. I zaviněnou nepříčetnost považovat za důvod vylučující trestní odpovědnost. Jedná se o řešení extrémní a v mnoha případech oslabující trestněprávní ochranu

⁵⁰ Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné - I. Obecná část, Praha: ASPI, 2007, str. 200-203

důležitých zájmů. Na druhou stranu jde o pojetí zároveň teoreticky nejdůslednější, neboť je v plném souladu se zásadou odpovědnosti za zavinění.

3. Jednání, jehož se pachatel dopustil v zaviněné nepřičetnosti posoudit (s výjimkou případů, kdy jde o *actio libera in causa*), jako samostatnou skutkovou podstatu zvláštního trestného činu. Jde o koncepci tzv. *rauschdeliktu* jak ji znal § 186 zákona č. 86/1950 a jak ji zná současný § 201a zákona č. 141/1961, v platném znění.⁵¹

---

⁵¹ Langer, P.: Trestný čin opilství (dokončení, 1. Část viz č. 2/2005), *Bulletin advokacie*, 2005, číslo 3, str. 33

4. Skutková podstata trestného činu opilství

4.1. Skutková podstata trestného činu obecně

Základem trestní odpovědnosti podle platného českého trestního práva je spáchání trestného činu. Definice trestného činu je uvedena v ustanovení § 3 odst. 1 a 2 trestního zákona. Podle ní je trestným činem pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně. Čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, není trestným činem, i když jinak vykazuje znaky trestného činu (§ 3 odst. 2 trestního zákona). Náležitý stupeň nebezpečnosti činu pro společnost se hodnotí na základě individuálních okolností případu, přičemž demonstrativní výčet kritérií společenské nebezpečnosti je obsažen v § 3 odst. 4 trestního zákona.

Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění (§ 6 zákona o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb.). U mladistvých pachatelů tento zákon vyžaduje, aby stupeň nebezpečnosti činu pro společnost byl vyšší než malý. Podobné ustanovení najdeme i v trestním zákoně ve vztahu k některým trestným činům, a zakládající tudíž výjimku z pravidla požadujícího k trestní odpovědnosti dospělého pachatel stupeň nebezpečnosti činu vyšší než nepatrný. Jde o § 294 vyžadující k trestní odpovědnosti za trestný čin nenastoupení služby v ozbrojených silách podle § 270 nebo za některý trestný čin vojenský, na nějž je stanoven trest odnětí svobody s horní hranicí nepřevyšující tři léta, aby stupeň jejich nebezpečnosti byl vyšší než malý.

Definice uvedená v ustanovení §3 odst. 1 trestního zákona vyjadřuje tzv. materiálně-formální resp. formálně-materiální pojetí trestného činu. Podle tohoto pojetí se, jak výše uvedeno, za trestný čin považuje čin mající jak znak nebezpečnosti pro společnost (tzv. materiální stránka, materiální znak trestného činu), tak znaky uvedené v trestním zákoně (tzv. formální stránka, formální znaky trestného činu). Formálními znaky trestného činu jsou jednak typové znaky tvořící tzv. skutkovou postatu trestného činu (charakterizují individuální objekt trestného činu, jeho objektivní stránku, pachatele, subjektivní stránku a protiprávnost), a dále obecné požadavky na subjekt (pachatele), to je fyzická osoba starší 15 let (od 1. 1. 2010 starší 14 let) a v době činu

příčetná (v případě mladistvého patřičně rozumově a mravně vyspělá). Oba dva znaky musí být splněny zároveň.⁵²

S ohledem na rekodifikaci trestného práva hmotného a s tím související nový trestní zákoník (zák. č. 40/2009 Sb.), který nabývá účinnosti od 1. 1. 2010 a nahrazující do této doby čtyřicet osm let účinný trestní zákon (zák. č. 140/1961 Sb.), je nutné upozornit na změny, které mimo jiné také v této oblasti zmiňovaným datem nastanou. Nová právní úprava, představující pouze částečnou rekodifikaci (trestní řád, byť novelizován, zůstává prozatím zachován), v trestním zákoníku 2009 od formálně-materiálního pojetí ustupuje a vyznává toliko pojetí formální omezené subsidiaritou trestní represe. Trestným činem tak bude každý protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně (§ 13 odst. 1 tr. zákoníku). Zásada subsidiarity trestní represe v trestním zákoníku říká, že trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené je možné uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu (§ 12 odst. 2 trestního zákoníku.).

Byť bylo od materiálně-formálního pojetí trestného činu upuštěno, z přijaté zásady subsidiarity trestní represe podle názoru prof. Jelínka vyplívají tři zásady. Předně, že zásada subsidiarity trestní represe zavádí materiální prvky do definice trestného činu, a tak formální definici změkčuje. Dále je nepochybné, že kritéria společenské škodlivosti (ke škodě věci) v trestním zákoníku chybí. A naposled, že aplikační praxe určitá kritéria společenské škodlivosti bude muset nalézt a bude je muset aplikovat. V otázce trestání se tedy nová právní úprava vrací k formálnímu pojetí trestného činu s materiálním korektivem. Přesnějším pojmenováním pro pojetí trestného činu tedy bude formální pojetí s interpretačním pravidlem subsidiarity trestní represe nebo sousloví materializované formální pojetí.⁵³

Podle ustanovení § 89 odst. 1 a dalších ustanovení trestního zákona se trestným činem rozumí i příprava zvláště závažného trestného činu (§ 7, § 41 odst. 2), pokus trestného činu (§8) a účastenství na trestném činu ve formě organizátorství, návodu a

---

⁵² Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné - I. Obecná část, Praha: ASPI, 2007, str. 109-110

⁵³ Jelínek, J. (ed.): O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny. Praha: Leges, 2009, str. 20-26

pomoci (§10).⁵⁴ Nový trestní zákoník v těchto otázkách velmi výrazně navazuje na dosavadní úpravu z trestního zákona (§ 111 trestního zákoníku). Stejně tak jako trestní zákon, tak i trestní zákoník tedy rozlišuje a postihuje přípravu a pokus jako vývojová stadia trestné činnosti (§20 a § 21 trestního zákoníku). Trestní zákoník navazuje i na úpravu omezené trestnosti přípravy, a to pouze u typově závažnějších trestných činů, s využitím nové kategorizace deliktů jde o zvlášť závažné zločiny, jež jsou definovány v § 14 odst. 3 trestního zákoníku (jde o všechny úmyslné trestné činy, na něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně 10 let). Trestní zákoník navíc ještě zavádí a trestnost přípravy omezuje také v tom směru, že příprava bude trestná jen v případech, kde to trestní zákoník u příslušného trestného činu výslovně stanoví. Změnou, která se projevuje také v úpravě vývojových stádií trestné činnosti, jak bylo již uvedeno, je opuštění materiálního pojetí trestného činu (společenské nebezpečnosti činu pro společnost). Pokud jde o úpravu účastenství, změny, které nový trestní zákoník v této oblasti přinesl, jsou spíše kosmetické, bez vážnějšího praktického dopadu. Zákonodárce setrval na zásadě akcesority.

Za významnou změnu, kterou nový trestní zákoník přináší, se považuje bezesporu i nová kategorizace trestných činů. Nová právní úprava nahrazuje dosavadní monopartici trestného činu, a to rozlišováním soudně trestných deliktů na dvě kategorie (tzv. bipartice deliktů) - přečiny a zločiny. Rozlišení se děje podle formálního hlediska, tedy podle formy zavinění a podle délky trestu odnětí svobody. Přečiny jsou definovány jako nedbalostní trestné činy a všechny úmyslné trestné činy, na které zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Zločiny jsou vymezeny negativně jako trestné činy, které nejsou přečiny. Zločiny se podle horní hranice trestní sazby dále jako podkategorie dělí na zločiny a zvlášť závažné zločiny. S touto kategorizací jsou v trestním zákoníku spojovány další důsledky (např. druhy ukládaných trestů, ochranných opatření, apod.). Trestný čin mladistvého se vždy nazývá proviněním.

Existují trestné činy, které jsou ve všech svých variantách přečiny vzhledem k trestní sazbě trestu odnětí svobody, který lze za ně uložit. V jiném případě je trestný čin v základní skutkové podstatě přečinem, v dalších, kvalifikovaných skutkových

---

⁵⁴ Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné - I. Obecná část, Praha: ASPI, 2007, str. 111

podstatách je zločinem, případně i zvláště závažným zločinem. Velmi ojedinělá je právě nová koncepce trestného činu opilství podle § 360 trestního zákoníku. Jednání podle § 360 totiž může být přečinem, zločinem, dokonce i zvláště závažným zločinem, v závislosti na tom, jaký „jinak trestný čin „ byl v nepříčetnosti pachatelem spáchán.⁵⁵ Jinou možnou variantou při řešení toho, zda trestný čin opilství je přečinem, zločinem nebo zvláště závažný zločinem, je nepřihlížet k nezaviněnému kvazideliktu (který je pouhou objektivní podmínkou trestnosti) a posoudit tuto otázku podle skutkové podstaty opilství. Otázkou zůstane rozlišení přečinu od zločinu, když zavinění (kulpózní nebo dolózní) se vztahuje pouze na způsob přivedení se do stavu nepříčetnosti.⁵⁶

Skutková podstata trestného činu opilství podle § 201a trestního zákona zní:

(1) Kdo se požitím nebo aplikací návykové látky nebo jinak přivede, byť z nedbalosti do stavu nepříčetnosti, v němž se dopustí jednání, které má jinak znaky trestného činu, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až osm let; dopustí-li se však jednání, které má jinak znaky trestného činu, na který zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán oním trestem mírnějším.

(2) Ustanovení odstavce 1, jakož i § 12 se neužije, přivedl-li se pachatel do stavu nepříčetnosti v úmyslu spáchat trestný čin, nebo spáchal trestný čin z nedbalosti, která spočívá v tom, že se přivedl do stavu nepříčetnosti.

4.2. Objekt

Trestný čin opilství podle § 201a trestního zákona je zařazen do V. hlavy zvláštní části trestního zákona (trestné činy hrubě narušující občanské soužití). Za druhový objekt všech v V. hlavě soustředěných trestných činů zákonodárce označuje občanské soužití. V podstatě ona obecná charakteristika, že tyto trestné činy narušují občanské soužití, dopadá téměř na každý čin. Z tohoto pohledu má V. hlava zvláštní části trestního zákona povahu tzv. sběrné skupiny ustanovení. Myšlenka vytvoření

---

⁵⁵ Jelínek, J. (ed.): O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny. Praha: Leges, 2009, str. 28-30, 42-44

⁵⁶ Langer, P.: Trestný čin opilství (dokončení, 1. Část viz č. 2/2005), Bulletin advokacie, 2005, číslo 3, str. 32

sběrné skupiny stála opravdu při zrodu této hlavy zvláštní části trestního zákona. Objektem trestného činu opilství je občanské soužití v celé šíři tohoto pojmu. Sekundárním objektem je ten konkrétní zájem, který byl porušen nebo ohrožen jednáním pachatele provedeném ve stavu nepřičetnosti.

Trestný čin opilství podle nového trestního zákoníku je zařazen do X. hlavy zvláštní části trestního zákoníku (trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných), dílu 6. (jiná rušení veřejného pořádku).

4.3. Objektivní stránka

Objektivní stránka skutkové podstaty trestného činu je charakterizována způsobem spáchání trestného činu a jeho následky. Objektivní stránka je základem trestné činnosti, a proto se touto stránkou nejnápudněji jednotlivé trestné činy od sebe odlišují. Kromě fakultativních znaků objektivní stránky (místo, čas jednání, způsob spáchání, popř. účinek nebo použitý prostředek - jsou znakem jen některých skutkových podstat), jsou povinnými (obligatorními) znaky objektivní stránky všech trestných činů: jednání, následek a příčinný vztah (kauzální nexus) mezi jednáním a následkem.⁵⁷

Po objektivní stránce je jednání pachatele dvoufázové. První fáze záleží v zaviněném uvedení se pachatele do stavu nepřičetnosti vlivem návykové látky nebo jinak. Ve druhé fázi se nepřičetný pachatel dopustí jednání, které má jinak znaky trestného činu (spáchání tzv. kvazideliktu). U trestného činu opilství se rozlišují tedy dvě jednání. Jednak zaviněné uvedení se do stavu nepřičetnosti (*actio praecedens*), jednak jednání ve stavu nepřičetnosti (*actio subsequens*), tj. spáchání tzv. kvazideliktu. Pachatel se tedy musí nejdříve zaviněně uvést do stavu nepřičetnosti, a to požitím nebo aplikací návykové látky nebo jinak.⁵⁸ Nebyla-li by splněna podmínka uvedení se do stavu nepřičetnosti a pachatel by se uvedl pouze do stavu zmenšené přičetnosti, odpovídal by podle obecných zásad. Jak bylo již řečeno, stav zmenšené přičetnosti totiž neumožňuje aplikovat ani ustanovení § 12 trestního zákona, ani ustanovení o trestném

---

⁵⁷ Novotný, O., Vokoun, R. a kol. Trestní právo hmotné – I. Obecná část, Praha, ASPI, 2007, str. 157-158

⁵⁸ Novotný, O., Vokoun, R. a kol.: Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část, Praha: ASPI, 2007, str. 265

činu opilství podle § 201a trestního zákona (srov. č. 22/93 Sb. rozh. tr.). K pojmu nepřičetnost a zmenšená přičetnost viz výše (viz bod. 2.1., 2.4.).⁵⁹ To, že není trestná jakákoli zaviněná nepřičetnost, ale jen nepřičetnost, v jejímž rámci byl porušen ještě další chráněný zájem (zejména život a zdraví lidí a jejich majetku), je důsledkem zásady ekonomie trestní represe, obdobně jako je tomu u většiny nedbalostních trestných činů, kde se nestíhá samotné porušení určité povinnosti (např. nedání přednosti v jízdě), ale jen takové, které vedlo k výsledku významnému z hlediska porušení zájmů společnosti (např. ublížení na zdraví). Ohrožení zde závisí v samotném uvedení se do stavu nepřičetnosti.

4.3.1. Zaviněné uvedení se do stavu nepřičetnosti

Pokud jde o požití nebo aplikaci, je zřejmé, že se tím rozumí jakýkoliv způsob, kterým návykovou látku pachatel vpraví do organismu tak, aby došlo k jejímu účinku. Vedle patrně nejčastějšího způsobu užití, tj. užití orálního (např. alkohol, extáze, LSD, žvýkání listů koky), popřípadě, a to zejména s nástupem abusu drog, užití injekčního (např. pervitin, morfin), šňupáním (např. kokain), čicháním (u těkavých látek – např. toluen), kouřením (např. marihuana, hašiš) jsou to také případy užití pomocí análních čípků, působením přes pokožku pomocí obkladů či koupele apod. S tím patrně v praxi potíže nebudou.⁶⁰

Problematictější bude výklad slov „nebo jinak přivede“. Právní úprava dřívější byla poněkud jiná, § 186 trestního zákona z roku 1950 uváděl objektivní stránku takto: „Kdo se požitím alkoholického nápoje nebo jinak přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti, v němž se dopustí trestného činu...“. Pojem „nebo jinak“ zahrnoval požití, resp. jinou aplikaci i jiných látek než alkoholických nápojů, které mohou mít stejné účinky jako požití alkoholického nápoje. Podle současného právního stavu je toto však kryto vymezením pojmu návyková látka, tak jak o tom mluví § 89 odst. 10 trestního zákona. Právě při takto širokém vymezení pojmu návyková látka (viz bod 3.) a dosahu dikce „požitím nebo aplikací“ vznikají pochybnosti o významu formulace „nebo

⁵⁹ Langer, P.: Trestný čin opilství (1. Část), Bulletin advokacie, 2005, číslo 2, str. 57

⁶⁰ Teryngel, J.: Návrat k „Rauschdeliktu“, Bulletin advokacie, 1992, číslo 3, str. 26-28

jinak“. Zákonodárce byl při formulaci skutkové podstaty trestného činu opilství zřejmě inspirován uvedeným § 186 trestního zákona z roku 1950. Mohlo by se tak zdát, že došlo k legislativnímu omylu, který vznikl ne dosti jasným pochopením smyslu a nedostatečnou znalostí předchozí úpravy. Na druhé straně je třeba uvážit, zda zákonodárce nechtěl dosah ustanovení § 201a rozšířit i na další případy, které by se týkaly zaviněného způsobení si nepříčetnosti tím, že pachatel se dopustí podobně nebezpečného jednání, jako je aplikace návykové látky.⁶¹ Gramaticky ani logicky však pravděpodobně nelze připustit jiný výklad, než že slovy „nebo jinak přivede“ se rozumí přivedení do stavu nepříčetnosti jinak než požitím nebo aplikací návykové látky.

Mezi takové případy teorie řadí například pravidelné (stroboskopické) střídání světla a stínu u epileptiků schopné přivodit epileptický záchvat. Řidič, jedoucí za určitého osvětlení (např. při východu nebo západu slunce) kolem laťkového plotu by do takového záchvatu mohl upadnout a havarovat, někoho zranit. V takovém případě z hlediska zavinění podle § 201a trestního zákona by bylo nutno zkoumat, zda stroboskopický efekt na svůj druh epilepsie zná a zda se tedy jízdy v určitém druhu osvětlení měl a mohl vyvarovat. Další případy jsou ještě akademičtější: U některých osob může po zvlášť výrazném orgasmu dojít k takovému stavu euforie, který by mohl vést ke ztrátě ovládacích nebo rozpoznávacích schopností. K podobnému stavu by mohly vést některé cviky např. jógy (dlouhý stoj na hlavě). V obou posledně uvedených případech by však bylo nutno zkoumat z hlediska zavinění, zda o takové možnosti pachatel aspoň měl a mohl vědět vzhledem ke svým osobním poměrům a okolnostem.⁶² Literatura uvádí i další případy. Jedním z opravdu málo představitelných případů vlastní vinou vyvolané nepříčetnosti je například pohled na krev.⁶³ Dalším případem zaviněné nepříčetnosti je situace, kdy pachatel byl propuštěn z psychiatrického zařízení do domácího ošetření a uloženo mu užívat pravidelně léky. Takový pacient však léky neužíval, došlo u něho opět k propuknutí akutního stadia choroby, která byla a měla být dále léky tlumena, a v nepříčetnosti, způsobené duševní poruchou, došlo ke spáchání trestného činu. Zde je pro obhájce dáno široké pole působení, protože pochopitelně je možné namítnout, že právě v důsledku duševní choroby není pacient, propuštěný do

---

⁶¹ Císařová, D.: Několik úvah nad § 201a trestního zákona, Bulletin advokacie, 1992, číslo 5, str. 17-18

⁶² Teryngel, J.: Návrat k „Rauschdeliktu“, Bulletin advokacie, 1992, číslo 3, str. 27-28

⁶³ Novotný, O., Vokoun, R. a kol.: Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část, Praha: ASPI, 2007, str. 266

domácího ošetření, schopen rozpoznat význam toho, když přestane užívat předepsané léky. To, že je na důsledky neužívání léku lékařem upozorněn, ještě neznamená, že tyto důsledky skutečně chápe.⁶⁴

Nový trestní zákoník, který nabývá účinnosti od 1. 1. 2010, ve skutkové podstatě opilství podle svého § 360 již takové slovní spojení neobsahuje. Po objektivní stránce se vyžaduje, aby se pachatel požitím nebo aplikací návykové látky přivedl do stavu nepřičetnosti. Slova „nebo jinak“ se zde již nenacházejí.

Budou-li pochybnosti o tom, zda tu byl stav nepřičetnosti nebo zmenšené přičetnosti (viz bod 2.4.), které nebude možno rozptýlit provedením dalších dostupných důkazů, uplatní se princip *in dubio pro reo*. Problematictější však v praxi ovšem je zodpovězení otázky, co je pro pachatele příznivější. Zatímco pro pachatele toliko zmenšeně přičetného platí normální trestní sazby a ustanovení § 25 a § 32 trestního zákona, pro nepřičetného pachatele je horní hranicí trestu odnětí svobody 8 let, přičemž ustanovení § 25 a § 32 nelze použít ani analogicky. V daném případě bude pravděpodobně nezbytné postupovat podle zásady, jež se uplatňuje při použití § 16 trestního zákona a případ předběžně posoudit podle obou možných alternativ a vybere se ta, jež je v konkrétním případě příznivější. V teorii se však lze setkat i s názorem, že pro pachatele je bez dalšího příznivější ta varianta, kdy se pachatel nalézal ve stavu nepřičetnosti (a jde tudíž o aplikaci ustanovení § 201a trestního zákona, nepůjde-li o případy *actio libera causa*), neboť pro pachatele je tato varianta příznivější před alternativou, že se pachatel nacházel ve stavu zmenšené přičetnosti a odpovídal by podle obecných zásad.⁶⁵

Zásada „v pochybnostech ve prospěch“ platí i pro případ, že je nejisté, zda tu byla nepřičetnost, a tedy § 201a, či plná přičetnosti. První alternativa je samozřejmě příznivější.⁶⁶

---

⁶⁴ Císařová, D.: Několik úvah nad § 201a trestního zákona, *Bulletin advokacie*, 1992, číslo 5, str. 18

⁶⁵ Langer, P.: Trestný čin opilství (1. Část), *Bulletin advokacie*, 2005, číslo 2, str. 57

⁶⁶ Dolenský, A.: Opilství, *Bulletin advokacie*, 1992, číslo 6-7, str. 38-39

4.3.2. Kvazidelikt

Samotné zaviněné uvedení se do stavu nepřičetnosti k trestní odpovědnosti nestačí. Musí přistoupit druhá forma jednání, spáchání tzv. kvazideliktu, tedy jednání, které má jinak znaky trestného činu.⁶⁷ Nový trestní zákoník nahrazuje dikci „jednání, které má jinak znaky trestného činu“ přesnějším pojmem „čin jinak trestný“, který je používán i v jiných ustanoveních trestního zákoníku (např. § 28, § 29), čímž se rovněž sjednocuje terminologie používaná v trestním zákoníku.⁶⁸ Kvazideliktu se pachatel dopouští jednáním v nepřičetnosti. Již z pouhé zákonné formulace vyplývá, že čin spáchaný v nepřičetnosti nemá všechny znaky trestného činu. Chybí tu přičetnost pachatele a zavinění, protože zavinění pachatele se vztahuje pouze na přivedení se do stavu nepřičetnosti, nikoli na spáchání kvazideliktu v tomto stavu. Nejčastější názor v teorii je, že kvazidelikt vystupuje jako pouhá objektivní podmínka trestnosti pachatele. Oním kvazideliktem může být v zásadě jakýkoli trestný čin včetně ohrožovacího, případně i jeho vývojové stadium, zejména pokus anebo účastenství. Podmínkou ovšem je, že musí vykazovat jinak znaky trestného činu (podle nového trestního zákoníku činu jinak trestného), nestačilo by, kdyby vykazoval znaky přestupku nebo jiného správního deliktu (srov. č. 34/1955 Sb. rozh.).⁶⁹

Lze očekávat, že nejčastěji půjde o násilné trestné činy (zejména ublížení na zdraví, vražda, znásilnění nebo loupež), ale i například obecné ohrožení nebo výtržnictví. Některé „sofistikovanější“ trestné činy (např. některé trestné činy hospodářské) zřejmě nebudou moci být spáchány v nepřičetnosti. Budeme ale vždy muset zkoumat jednotlivé případy. Dopředu vyjmout některou skutkovou podstatu nelze (kromě případů, které jsou svou povahou vyloučeny - viz níže).⁷⁰ V praxi bude rozhodujícím kritériem toho, zda jednání má jinak znaky trestného činu (jde o čin jinak trestný) především následek, resp. výsledek jednání. V řadě případů nebude možno vůbec určit, o který konkrétní čin by jinak šlo. Například pachatel ve stavu zaviněné nepřičetnosti jiného usmrtí. Praxe, nepochybně i pod tlakem veřejného mínění, bude patrně inklinovat k tomu, aby posuzovala rozdílně případ, kdy k usmrcení dojde proto,

⁶⁷ Langer, P.: Trestný čin opilství (1. Část), Bulletin advokacie, 2005, číslo 2, str. 58

⁶⁸ Důvodová zpráva k zákonu 40/2009 Sb., k § 327

⁶⁹ Langer, P.: Trestný čin opilství (1. Část), Bulletin advokacie, 2005, číslo 2, str. 58

⁷⁰ Říha, J.: Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ, Kriminalistika, 2002, číslo 4, str. 4

že pachatel v nepřičetnosti havaroval motorovým vozidlem, od případu, kdy pachatel někoho v nepřičetnosti probodne nebo umlátí sekerou. Pro takové rozlišování (pokud nepůjde o případy kulpózního *actio libera in causa*) je teoreticky sotva dán dostatečný důvod. Je totiž třeba mít neustále na mysli, že způsobený výsledek byl dán bez zavinění pachatele a že zavinění je dáno právě jen k jednání, jímž se pachatel do stavu nepřičetnosti uvedl.⁷¹

U kvazideliktu musí být dány znaky objektivní stránky trestného činu, ovšem je nutné zjišťovat i stránku subjektivní, protože je třeba rozlišit, zda by šlo o trestný čin úmyslný nebo z nedbalosti, zda je tu úmysl si věc trvale přivlastnit či jen přechodně ji užívat apod. (srov. č. 62/68 Sb. rozh. tr.). Samozřejmě že nepůjde o zavinění ve vlastním slova smyslu, neboť chybí přičetnost jako jeho základní předpoklad. V oblasti německého práva se tu užívá výrazu „přirozený“ úmysl. Zjišťuje se podle vnějších projevů, tj. k čemu vůle směřovala. Úmysl se má vztahovat na všechny znaky objektivní stránky. Je otázka, zda lze tento požadavek důsledně uplatnit i u kvazideliktu. Obtíže budou při zjišťování úmyslu přesahujícího objektivní stránku. Solnař zde trestní odpovědnost vylučuje. Naopak Dolenský se s tímto názorem zcela neztotožňuje. Jako příklad uvádí úmysl zmocnit se cizí věci u loupeže nebo u znásilnění, kde tento úmysl lze snadno poznat i před tím, než se uskuteční. Úmysl budeme posuzovat podle vnějších projevů pachatele (např. zda po úderu sahal po peněžence). Hlavně však tu budou obtíže u trestných činů, jejichž znakem je určitá pohnutka. V tomto dává Dolenský Solnařovi za pravdu, když tvrdí, že tyto trestné činy jako kvazidelikt jsou vyloučeny.^{72 73} Vnitřní pohnutka k jednání (motiv) je vedle vnějšího stimulu k jednání (incentivy) zdrojem pro tzv. motivaci, neboli vnitřní duševní proces vzbuzující a udržující určité chování zaměřené na konkrétní cíl. V německé i naší dřívější (před rokem 1950) nauce se rozlišuje (rozlišoval) úmysl (*Vorsatz*) a obmysl (*Absicht*), který je užším pojmem a kterým se rozumí vůle přivodit výsledek, jenž je konečným cílem činnosti pachatelovi (např. obmyslem není usmrtit otce, ale získat dědictví; smrt otce je pouhým prostředkem dosažení cíle). *Cum grano salis* můžeme tedy v podstatě postavit na roveň pojmy obmyslu a pohnutky (motiv). Němci uznávají, že kvazideliktem může být i

---

⁷¹ Teryngel, J.: Návrat k „Rauschdeliktu“, *Bulletin advokacie*, 1992, číslo 3, str. 28

⁷² Langer, P.: Trestný čin opilství (1. Část), *Bulletin advokacie*, 2005, číslo 2, str. 58

⁷³ Dolenský, A.: Opilství, *Bulletin advokacie*, 1992, číslo 6-7, str. 39-40

trestný čin, jehož znakem je Absicht (obmysl), tento však musí být orgány zjištěn. Naskýtá se pak otázka, nakolik je a má být odlišné pojetí naší pohnutky a úmyslu překračujícího objektivní stránku. Podle názoru Říhy bychom pachatele činu, jehož znakem je pohnutka příliš privilegovali oproti pachateli činu, jehož znakem je úmysl překračující objektivní stránku, kdybychom prohlásili, že takový trestný čin kvazideliktem být nemůže. Jako příklad uvádí pohnutku u trestného činu útoku na veřejného činitele podle § 155 odst. 1 písm. b) („*pro výkon pravomoci veřejného činitele*“) a úmysl překračující objektivní stránku v písm. a) téhož paragrafu a odstavce („*v úmyslu působit na výkon pravomoci veřejného činitele*“), kde dle jeho názoru není mezi oběma vnitřními psychickými stavy velkého rozdílu, a tudíž není ani možné takový rozdíl mezi nimi činit. Musíme tedy uznat, že je možné ve stavu nepřičetnosti dosáhnout obou psychických duševních stavů, nebo že jsou oba vyloučeny. Říha se přiklání k variantě první, s tím že zároveň dodává, že je třeba jednotlivé konkrétní činy posuzovat podle všech hledisek a zkoumat, zda „subjektivní stránka“ zde byla naplněna do té míry, abychom takový čin mohli subsumovat pod nějaké ustanovení trestního zákona jako kvazidelikt.⁷⁴

Chování pachatele ve stavu nepřičetnosti musí mít povahu lidského jednání, tj. musí jít o vůli řízený pohyb nebo zdržení se pohybu. Tak např. vypadne-li opilec z okna a dole někomu způsobí těžkou újmu na zdraví, nelze v tom spatřovat jednání, které má jinak znaky trestného činu (činu jinak trestného). Jednáním, které tvoří kvazidelikt, může být a velmi často i je opominutí. Mezi jednáním a následkem musí být i zde příčinný vztah.

Jednáním spáchaným v zaviněné nepřičetnosti může být i pokus trestného činu. Vzácně přichází v úvahu příprava k trestnému činu. Důvodem je, že příprava vyžaduje rozvinutější objektivní stránku (např. ve formě organizování nebo spolčení) a že u zcela nepřičetného pachatele nelze předpokládat nějaké rozvinuté plánování trestného činu. Vzhledem k zásadě akcesority se za přípravu pokládají formy jednání, které by byly účastenství, kdyby hlavní trestný čin dospěl aspoň do stadia pokusu. Například opilec někomu pomáhá k trestnému činu, ale hlavní pachatel se o trestný čin ani nepokusí.

---

⁷⁴ Říha, J.: Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ, Kriminalistika, 2002, číslo 4, str. 3-4

Okolnosti vylučující protiprávnost jsou důležité i pro posouzení, zda jde o kvazidelikt, nebo o čin beztrestný. Budou se posuzovat podle obecných zásad, protože, co je beztrestné u přičetné osoby, musí být beztrestné i u osoby nepřičetné. Jednání, které má sice znaky trestného činu, ale stalo se například za podmínek nutné obrany, netvoří kvazidelikt. Také neznalost skutkových okolností, jež spadají pod znaky trestného činu, pachatele omlouvá. Má-li však někdo v důsledku opilosti či jiného podobného stavu nesprávné představy o skutkových okolnostech (u znaků skutkové podstaty negativní omyl, u okolností vylučujících protiprávnost pozitivní omyl), nevyvíňuje jej to. Stejně tak se podle obecných zásad budou posuzovat i důvody zániku trestnosti (např. upuštění od pokusu, třeba i po vystřízlivění). Promlčený trestný čin nemůže být stíhán ani jako kvazidelikt v rámci ustanovení § 201a.⁷⁵

Jak bylo řečeno již výše, existují skutkové podstaty, které jsou svou povahou vyloučeny k tomu, aby mohly být kvazideliktem. Z dosahu ustanovení § 201a jsou zcela vyloučeny nejen případy uvedené v jeho odstavci 2 (*actio libera in causa dolosa a culposa*), ale také případy, kdy zneužití návykové látky je trestné z jiného důvodu, než že pachatel provede jednání, které má jinak znaky trestného činu (provede čin jinak trestný). Kvazideliktem nemůže být tedy jakýkoliv trestný čin. Mezi takové trestné činy patří trestné činy vyhýbání se služebnímu úkonu a výkonu vojenské služby podle § 280 odst. 1 a 2 a line 1 trestního zákona ve formě úmyslné a podle § 281 trestního zákona ve formě nedbalostní, a to vše pouze pokud půjde o zneužití návykové látky. Jiná jednání (např. poškození se na zdraví, předstírání nemoci, nebo podle § 280 odst. 2 a line 2 odpírání konat vojenskou službu nebo vojenské povinnosti) však mohou být znakem skutkové podstaty kvazideliktu. Nic tedy nebrání, aby i § 280 mohl být kvazideliktem. Dříve mezi takové speciální případy patřil i trestný čin vyhýbání se výkonu civilní služby podle § 272c odst. 1 trestního zákona, který byl společně s dalšími trestnými činy uvedenými v druhém oddílu hlavy jedenácté zrušen. Pokud někdo tedy zneužije návykovou látku v úmyslu vyhnout se plnění služebního úkonu, jde o trestný čin podle § 280 odst. 1. Pokud by požíval (si aplikoval) takové látky bez tohoto úmyslu a přivedl by se do stavu nepřičetnosti, nemůže už v takovém stavu spáchat výše uvedený čin jako kvazidelikt, protože návykové látky zneužil ještě

---

⁷⁵ Dolenský, A.: Opilství, *Bulletin advokacie*, 1992, číslo 6-7, str. 39-41

předtím, než „úmysl“ pojal. Kvazideliktem však může být účastenství na takovém trestném činu. Pokud se někdo z nedbalosti přivede vlivem návykové látky do stavu nepřičetnosti za bojové situace, může být trestán pouze podle § 281 trestního zákona.⁷⁶

Podle nového trestního zákoníku za podmínek v předchozím odstavci vyjádřených nemůže být kvazideliktem trestný čin vyhýbání se výkonu služby podle § 384 odst. 1, vyhýbání se výkonu služby z nedbalosti podle § 385 a trestný čin vyhýbání se výkonu strážní, dozorčí nebo jiné služby podle § 388 odst. 1 trestního zákoníku, a to právě jen v uvedených alternativách – zneužití návykové látky.⁷⁷

Kromě § 280 a § 281 trestního zákona můžeme mezi činy, které nemohou být kvazideliktem zahrnout také trestný čin podle § 201. Ve všech těchto třech ustanoveních jde o stav vylučující způsobilost k určité činnosti, který si pachatel způsobil vlivem návykové látky. Nemusí to být úplná nepřičetnost, ale může být. Zavinění tu zahrnuje i vykovávání oné činnosti, k níž je pachatel nezpůsobilý. Použití § 201a tu zpravidla nepřichází v úvahu, jde-li o přímého pachatele. V podobě kvazideliktu však může figurovat návod a pomoc k činům trestným podle § 201 a 280 (nikoli § 281, kde je nedbalost, zatímco pro návod jakož i další formy účastenství se vyžaduje úmysl). Takový případ byl řešen v č. 4/1953 Sb. rozh. tr., kdy spolucestující, údajně opilý, objednal víno pro sebe i pro řidiče, které oba vypili a pak pokračovali v cestě.

U trestného činu podle § 201 je však možná varianta skutkového děje, že tento trestný čin bude vystupovat v podobě kvazideliktu a trestní odpovědnost se bude opírat o § 201a. Jako příklad uvádí Dolenský případ opilého jeřábníka. Když obsluhuje jeřáb podnapilý jeřábník, jde o trestný čin podle § 201. Když během směny pokračuje v pití lihovin, až je zcela opilý, nic se na této právní kvalifikaci nezmění. Lze si však představit jinou variantu skutku. Jeřábník se opije večer na své narozeniny a pak v noci, již ve stavu opilosti, jde pokračovat v oslavách na jeřáb. Vrata oplocení staveniště najde pootevřená. Na rozdělovači, kde chybí zámek, zapne proud, vyleze na jeřáb a uvede jej do chodu. Člověk s dlouholetou praxí to dokáže provést automaticky i při značné opilosti. Zavinění se v případě druhé varianty vztahuje jen na uvedení se pomocí

---

⁷⁶ Říha, J.: Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ, Kriminálnístika, 2002, číslo 4, str. 4

⁷⁷ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. Vydání, Praha: Leges, 2009, str. 800

alkoholických nápojů do stavu nepřičetnosti. Činnost na jeřábu je kryta jen „přirozeným“ úmyslem. Je tedy možné v „opilosti“ podle § 201a provést jako kvazidelikt trestný čin podle § 201 trestního zákona.

Jako kvazidelikt mohou vystupovat i trestné činy, k jejichž znakům patří porušení důležité povinnosti vyplývající ze zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona (§ 223, § 224 odst. 1, 2 trestního zákona; § 147, § 148 trestního zákoníku), a to jak podle názoru Dolenského, tak i podle názoru Říhy. Porušení důležité povinnosti totiž může spočívat v zneužití návykové látky. Opilost nebo jiné opojení je tu pak znakem trestného činu opilství podle § 201a a zároveň znakem kvazideliktu. Na otázku, zda tímto nebude porušena zásada dvojího přičítání téže skutečnosti (§ 31 odst. 3 trestního zákona, § 39 odst. 4 trestního zákoníku) odpovídá Dolenský tak, že touto zásadou zakotvený zákaz neznamená, že by se cokoli a kdykoli nesmělo přičítat dvakrát. Smysl zákazu je jen takový, že nelze přičítat jako okolnost přitěžující nebo polehčující to, k čemu již zákon ve znacích trestného činu přihlédl. Jak navíc podotýká, je to princip tak samozřejmý, že se respektuje i tam, kde není v zákoně výslovně uveden.

Při hodnocení toho, které znaky trestného činu má kvazidelikt, je třeba přihlížet i k okolnostem podmiňujícím požití vyšší trestní sazby, tj. i k porušení důležité povinnosti. Pokud by tomu tak nebylo, vznikl by z hlediska trestního nepřipustný paradox. Podnapilý řidič, který při dopravní nehodě jiného těžce zraní, by odpovídal podle § 224 odst. 1, 2, zatímco úplně opilý, a tudíž nepřičetný, řidič posuzovaný podle § 201a by v takovém případě mohl být potrestán nejvýše trestem, který je stanoven na trestný čin podle § 224 odst. 1.^{78 79}

4.4. Pachatel (subjekt)

Pachatelem trestného činu může být kdokoli, tedy každý, kdo je trestně odpovědný (dosáhl stanoveného věku a v době činu byl přičetný), vyžaduje se však, aby

---

⁷⁸ Dolenský, A.: Opilství, Bulletin advokacie, 1992, číslo 6-7, str. 42-43

⁷⁹ Říha J.: Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ, Kriminallistika, 2002, číslo 4, str. 4

takový pachatel sám, svým vlastním bezprostředním jednáním provedl to, co vyžaduje objektivní stránka skutkové podstaty, neboť trestný čin opilství je posuzován jako tzv. vlastnoruční delikt.⁸⁰ Podrobněji se problematikou vlastnoručních deliktů zabýval Dolenský ve své stati: *Vlastnoruční delikty*, Všehrad, 1993, číslo 2, str. 19.

Vlastnoruční trestné činy vystupují jako jeden z trojice případů trestných činů kategorizovaných podle subjektu. Vedle obecných (pachatelem může být kterákoliv trestně odpovědná osoba) a zvláštních (okruh možných pachatelů je omezen a může se jich jako pachatel dopustit jen osoba určité vlastnosti či v určitém postavení-tzv. konkrétní či speciální subjekt: např. veřejný činitel u zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158) trestných činů jsou to tedy trestné činy vlastnoruční (nemusí být nutně spáchány rukou), u nichž skutková podstata předpokládá osobní jednání pachatele (vedle opilství je to dále např. trestný čin podle § 175, § 207, §208, § 210).⁸¹ Tyto vlastnoruční trestné činy nemohou být provedeny v podobě nepřímého pachatelství a dále je u nich nemožné spolupachatelství s dělbou úloh. Není tedy možné, aby trestný čin opilství spáchal nepřímý pachatel (osoba v pozadí) pomocí nastrčené osoby. Je ovšem možné nepřímé pachatelství jiného trestného činu tím, že někdo využije ke svým cílům nepřičetné osoby jako tzv. živého nástroje, přičemž je nerozhodné, zda tuto osobu s takovým úmyslem do stavu nepřičetnosti sám uvede, nebo využije opilosti, kterou si jiný před tím způsobil sám. Samo uvedení jiného do stavu pod vlivem návykové látky bez takového úmyslu není trestné, ani když se opilý dopustí onoho kvazidelitku.^{82 83}

4.5. Subjektivní stránka

Subjektivní stránka charakterizuje trestný čin z hlediska jeho vnitřní stránky, z pohledu psychiky pachatele (na rozdíl od objektivní stránky, která zahrnuje vnější

---

⁸⁰ Langer, P.: Trestný čin opilství (1. Část), *Bulletin advokacie*, 2005, číslo 2, str. 59

⁸¹ Novotný, O. a kol.: *Trestní právo hmotné - I. Obecná část*, Praha: ASPI, 2007, str. 133-134

⁸² Langer, P.: Trestný čin opilství (1. Část), *Bulletin advokacie*, 2005, číslo 2, str. 59

⁸³ Dolenský, A.: *Opilství*, *Bulletin advokacie*, 1992, číslo 6-7, str. 40

znaky trestného činu). Jediným obligatorním znakem subjektivní stránky trestného činu je zavinění. Fakultativními znaky jsou především pohnutka, cíl a záměr trestného činu.⁸⁴

Subjektivní stránka trestného činu opilství činí často v teorii i praxi potíže. Jde totiž o zcela specifický trestný čin, který v trestním zákoně (resp. od 1. 1. 2010 trestním zákoníku) nemá obdoby. Jakkoliv je otázka pojetí tohoto trestného činu sporná, většinovým názorem zůstává, že kvazidelikt je pouhou objektivní podmínkou trestnosti (viz bod 5.3.), na kterou se zavinění nevztahuje. Z hlediska forem zavinění se zde vyžaduje úmysl nebo nedbalost. Zavinění se ovšem zkoumá jen ve vztahu ke stavu nepřičetnosti, tedy k následku – ohrožení občanského soužití a ve vztahu k jednání, kterým se do tohoto stavu přivedl, včetně příčinné souvislosti mezi tímto jednáním a následkem. Pokud by měl pachatel v úmyslu se pouze „opít“ a nikoli se přivést do stavu nepřičetnosti, mohl by být stav nepřičetnosti vyvolán nejvýše z nedbalosti.⁸⁵ Nepředvídatelné případy přivedení se do stavu nepřičetnosti jsou tedy nezaviněné.⁸⁶ Zavinění se však nevztahuje již na kvazidelikt spáchaný ve stavu nepřičetnosti. Kdyby se zavinění vztahovalo i na tento kvazidelikt, odpovídal by pachatel podle zásady *actio libera in causa* (§ 201a odst. 2), a byl by tudíž plně trestně odpovědný, ačkoliv spáchal trestný čin ve stavu nepřičetnosti, neboť ustanovení § 201a odst. 2 trestního zákona vylučuje použití privilegovaného prvního odstavce § 201a.⁸⁷

Pokud jde o zavinění ve vztahu k jednání, jímž se pachatel do stavu nepřičetnosti uvede, bude zde platit obecné ustanovení § 12 trestního zákona (resp. od 1. 1. 2010 § 26 trestního zákoníku) o nepřičetnosti. Zde bude patrně největší úskalí. Ovládací schopnost se totiž nehodnotí obecně, ale vždy jen ve vztahu k tomu jednání, které naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu, v daném případě tedy k požití nebo aplikaci návykové látky. Dokud se „*rauschdelikt*“ vztahoval převážně na požívání alkoholu, nevznikaly vážnější komplikace. Jedinců v poslední fázi alkoholismu, u nichž schopnost ovládnout požívání alkoholu zcela vymizela, bylo přece jen poměrně málo. S nástupem drog se však situace mění. Závislost na droze je daleko hlubší a vzniká rychleji. Pokud se pachatel trestného činu podle § 201a (resp. § 360 nového trestního zákoníku) dopustí

---

⁸⁴ Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné - I. Obecná část, Praha: ASPI, 2007, str. 223

⁸⁵ Říha J.: Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ, Kriminallistika, 2002, číslo 4, str. 3

⁸⁶ Dolenský, A.: Opilství, Bulletin advokacie, 1992, číslo 6-7 str. 39

⁸⁷ Langer, P.: Trestný čin opilství (1. Část), Bulletin advokacie, 2005, číslo 2 str. 59

jednání tam popsaného, tj. požije nebo aplikuje návykovou látku v rámci tzv. abstinčního syndromu, tj. v době, kdy jeho schopnost ovládnout své jednání ve vztahu k požití nebo aplikaci návykové látky bude zcela vymizelá, ačkoli ve vztahu k jinému jednání, jehož se dopustí později (např. usmrcení jiného) byly jeho schopnosti ovládací i rozpoznávací ještě zachovány, bude nutno celé jeho jednání hodnotit jako jednání v nepřítomnosti a odpovědnost vůči němu nebude možno vůbec vyvodit. Jak dále uvádí Teryngel, tomuto důsledku se bylo jistě možné vyhnout, kdyby se mezi okolnosti skutkové podstaty § 201a (resp. 360 trestního zákoníku) uvedla i zaviněná závislost na návykové látce.⁸⁸

---

⁸⁸ Teryngel, J.: Návrat k „Rauschdeliktu“, Bulletin advokacie, 1992, číslo 3, str. 29-30

5. Jednotlivá pojetí trestného činu opilství

V dnešní době se všeobecně uznává, že trestný čin opilství je ohrožovacím trestným činem. Spor se vede především mezi dvěma krajními řešeními, a to mezi teorií abstraktně ohrožovacího činu a teorií konkrétně ohrožovacího činu, mezi nimiž někteří autoři hledají jakýsi kompromis v podobě tzv. „zprostředkující“ teorie ohrožení. V historii byla známa ještě jiná řešení, která se zdají být již překonána. Jedná se o pojetí opilství jako výsledek kvalifikovaného trestného činu a pojetí opilství jako pouhé výjimky z pravidla o přičetnosti a principu *nullum crimen sine culpa*. Někteří mají tuto skutkovou podstatu dokonce za protiústavní. Argumentují jejím znakem kvazideliktu, díky kterému odporuje principu *nulum crimen sine culpa*.

Abstraktními ohrožovacími trestnými činy se rozumějí formální trestné činy, tedy trestné činy čistě činnostní (čistě komisivní) nebo pravé omisivní trestné činy. Jde o trestné činy, jejichž skutková podstata nevyžaduje účinek, tj. poruchu nebo ohrožení hmotného předmětu útoku. Materiální neboli výsledné trestné činy se dělí na poruchové a konkrétní ohrožovací delikty. Poruchové delikty jsou ty, jejichž výsledkem je porucha na hmotném předmětu útoku. Konkrétní ohrožovací delikty jsou ty, které jednáním popsaným ve skutkové podstatě ohrožují hmotný předmět útoku (ve skutkové podstatě musí být jako jeden z jejích znaků výslovně uveden ohrožovací účinek, např. obecné nebezpečí v § 179 trestního zákona).⁸⁹

Charakteristické pro ohrožovací trestné činy je, že jejich následek spočívá ve vyvolání nebezpečí. To znamená, že k jejich dokonání postačí pouhé ohrožení objektu. Teorie rozlišuje mezi konkrétním a abstraktním nebezpečím. U konkrétního nebezpečí jde o reálné ohrožení určitého existujícího předmětu útoku (osob, majetku). Zde je třeba, aby k ohrožení konkrétních hodnot již došlo. Příkladem takového konkrétního nebezpečí je ohrožení života a zdraví lidí nebo majetku podle §179 a § 180 trestního zákona. Abstraktní nebezpečí znamená situaci, v níž takové konkrétní nebezpečí sice zpravidla vzniká, ale není třeba, aby také již skutečně vzniklo. Zde stačí, že tu je situace popsaná v zákoně, i když konkrétní nebezpečí nehrozí. Příkladem je např. nedovolené ozbrojování podle § 185 trestního zákona.

---

⁸⁹ Říha J.: Ještě k trestnému činu opilství, Bulletin advokacie, 2006, číslo 4, str. 32

Teorie dále rozlišuje také nebezpečí bezprostřední a vzdálené. V tomto případě záleží na tom, jak daleko je od ohrožení k možné poruše, to znamená, jaké další okolnosti by musely ještě nastat, aby k poruše došlo.⁹⁰

5.1. Opilství jako výsledkem kvalifikovaný delikt

Podle tohoto pojetí je základem trestného činu opilství přivedení se do stavu nepřičetnosti opojením. Opojení se až do nepřičetnosti je trestuhodné teprve tehdy, když nastoupí vnější následek, který byl způsoben opojením. Formálně je čin jinak trestný (kvazidelikt) pouhou objektivní podmínkou trestnosti, ale materiálně se zohledňuje při ukládání trestu. Toto pojetí trestného činu opilství tak zohledňuje kvazidelikt a obsahuje tak svým způsobem odpovědnost za výsledek. Každý pachatel odpovídá za objektivní výsledek své „nestřídmosti“ (nepřičetnosti vyvolané opojením). Jde tedy o výsledkem kvalifikovaný delikt. Trestnost nastává až spácháním kvazideliktu. Toto pojetí již neodpovídá modernímu pojetí trestního práva, které považuje odpovědnost za výsledek za nepřipustnou a v rozporu se zásadou *nullum crimen sine culpa*.

5.2. Opilství jako výjimka z principu viny

Takto pojaté opilství je výjimkou z pravidla, že nepřičetnost vylučuje odpovědnost za činy v tomto stavu spáchané. Kvazidelikt je důvodem trestnosti a nikoliv pouhou její podmínkou. Samotné opití není ani trestné, dokonce v nejužším smyslu ani protiprávní. Toto pojetí, které obsahoval náš § 12 odst. 2 trestního zákona od roku 1961 do novely provedené zákonem č. 557/1991 Sb., tedy nežadá žádný psychický vztah pachatele k jeho činu jinak trestnému spáchanému v nepřičetnosti. Podobně jako výše uvedená teorie je i toto řešení v přímém rozporu se zásadou *nullum crimen sine culpa*.

---

⁹⁰ Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné - II. Zvláštní část, ASPI, Praha, 2007, str. 220

5.3. Opilství jako abstraktní ohrožovací delikt

Jde o většinový názor na pojetí trestného činu opilství. Toto řešení spojuje obě části deliktu, vidí v přivedení se do stavu nepřičetnosti a v činu jinak trestném v tomto stavu spáchaném jednotu. Zavinění se nevztahuje ani na kvazidelikt, který je pouhou objektivní podmínkou trestnosti, ani na to, že pachatel může ve stavu nepřičetnosti nějaké trestné jednání spáchat. Zavinění se podle tohoto přístupu vztahuje pouze na uvedení se do stavu opojení, tj. jednání, z něhož zákon odvozuje nebezpečnost. Nebezpečnost tohoto stavu je dána jeho nevypočitatelností a neovladatelností. Tímto není porušen princip odpovědnosti za zavinění, neboť je všeobecně známo, že lidé jsou v opojení náchylní k porušování práv jiných, a proto je možné již v samotném přivedení se do stavu nepřičetnosti shledat materiální základ trestného činu (typovou nebezpečnost činu pro společnost). Trestné jsou však pouze případy, kdy v nepřičetnosti dojde k jednání, které by jinak bylo trestné. Nebezpečnost opojení je důvodem trestnosti, nikoli však znakem skutkové podstaty. Proti teorii konkrétního ohrožovacího deliktu jsou zastánci této teorie uváděny argumenty založené na tom, že pokud by pachatel měl znát své sklony v opojení páchat trestnou činnost, pak by nebyla zřejmá hranice mezi jednáním trestným za opilství a za *actio libera in causa*. Dalším argumentem je fakt, že pokud by mělo být zkoumáno, jaký měl pachatel dopředu vnitřní vztah ke kvazideliktu, muselo by jít vždy o konkrétní kvazidelikt, s nímž pachatel nejméně měl a mohl počítat. Pak ovšem jde většinou o případy *actio libera in causa*.

Proti teorii abstraktního ohrožovacího činu naopak hovoří fakt, že nestačí provedení v trestním zákoně popsaného jednání, jako u jiných abstraktně ohrožovacích trestných činů, ale naopak musí být vždy dokázána konkrétní nebezpečnost opojení, která spočívá ve spáchání nějakého konkrétního poruchového či ohrožovacího činu jinak trestného v zaviněné nepřičetnosti spáchaného. Většina zaviněně způsobených nepřičetností není trestána, neboť k žádným protiprávním jednáním nedojde.

5.4. Opilství jako konkrétní ohrožovací trestný čin

Podle tohoto pojetí je předpokladem trestnosti opilství, že pachatel dopředu věděl, nebo alespoň vědět měl a mohl, že má sklony páchat v nepřičetnosti trestnou činnost jakéhokoliv druhu, tedy, že má sklony k výtržnostem. Znalost nebo zaviněná neznalost vlastních sklonů k páchání výtržností v nepřičetnosti musí být v každém konkrétním případě pachateli prokázána, jinak by byl porušen princip *nullum crimen sine culpa*, přičemž se nevyžaduje znalost či zaviněná neznalost sklonů k páchání konkrétního činu. Výchozí myšlenkou je fakt, že v obvyklém případě nevede nepřičetnost k trestné činnosti. Proto by bylo také nespravedlivé vést pachatele k trestní odpovědnosti v případě, že dojde k nějakému excesu v podobě činu jinak trestného, pokud o tom pachatel nevěděl a ani vědět neměl a nemohl. Pachatel by byl tedy odpovědný pouze v případě, pokud by např. na základě předchozích zkušeností měl dostatek poznatků, aby věděl nebo vědět měl a mohl, že má sklony k páchání protiprávních jednání. Znalost nebo zaviněnou neznalost sklonů k páchání trestné činnosti v nepřičetnosti nelze podle této teorie vyvozovat ani z toho, že každý musí počítat s tím, že v opojení může z jeho strany dojít k excesům. Stěžejní je totiž skutečnost, že reakce na požití opojné látky a jednání pod jejím vlivem je u každého jedince jiná a tu jako takovou nelze generalizovat.

Teorii abstraktního ohrožovacího trestného činu je zastánci této teorie vyčítáno především to, že přestože vidí základ bezprávní již v samotném přivedení se do stavu nepřičetnosti bez ohledu na čin jinak trestný v tomto stavu spáchaný, nedokáže se vyrovnat s námitkou, proč se tedy při určení druhu a výměry trestu přihlíží k ustanovení o činu jinak trestném. Není přece možné, aby se trestní rámec posuzoval podle kritéria irelevantního z hlediska viny. Logické je tedy pojetí opilství jako konkrétního ohrožovacího trestného činu, kde čin jinak trestný je významnou součástí skutkové podstaty.

V zákoně výslovně nepsaným znakem skutkové podstaty opilství podle tohoto pojetí je tak obecná nebezpečnost opilce. K tomuto znaku se také musí vztahovat pachatelovo zavinění (nikoliv však ke konkrétnímu činu jinak trestnému).

5.5. Opilství jako ohrožovací delikt „sui generis“

Do této skupiny lze zařadit různá pojetí, která se snaží najít tzv. zlatou střední cestu mezi dvěma posledně uvedenými pojetími. Motivem jejich autorů je snaha eliminovat jejich nedostatky. Rozhodující pro takto pojaté opilství jsou tyto znaky.

Zavinění se zde musí vztahovat nejen na přivedení se do stavu nepřičetnosti, ale též na možnost, že v tomto stavu může dojít k trestným jednáním. Ve vztahu ke znalosti či zaviněné neznalosti vlastních sklonů k páchání výtržností v nepřičetnosti, na rozdíl od předchozí teorie opilství jako konkrétního ohrožovacího deliktu, zde stačí vyvratitelná domněnka. Rozhodujícím je přitom fakt, že zpravidla každý musí počítat s tím, že v opojení může spáchat trestná jednání, a tudíž zavinění k tomuto již není třeba dokazovat. Nevyžaduje se pachatelova dřívější zkušenost, popř. konkrétní předvídatelnost agresivní nepřičetnosti s výtržnostmi, jak to žádá konkrétní ohrožovací teorie. Naopak se předpokládá, že si je pachatel vědom možnosti násilnosti, i když dříve žádné výtržnosti ve stavu nepřičetnosti nepáchal. Pouze ve zcela výjimečných případech se prokáže opak, a sice že pachatel nevěděl a ani neměl a nemohl vědět, že by mohl ve stavu nepřičetnosti spáchat něco trestného. Jde například o případy, kdy pachatel dopředu učiní důkladná bezpečnostní opatření, aby k něčemu podobnému nedošlo a tato opatření nikoli jeho vinou selžou, nebo o případ absolutní nezkušenosti s opojením, zejména u mladistvých osob.

Nežádá se zde vědomí nebo potenciální vědomí nebezpečnosti pachatele (opilce), ale vědomí nebo potenciální vědomí nebezpečnosti opojení, tj. stavu nepřičetnosti vyvolané vlivem návykových látek. Toto pojetí opilství tak umožňuje jej i vhodně odlišit od případů spáchání činu formou *actio libera in causa*. Nebezpečnost opojení je nepsaným znakem skutkové podstaty opilství. Spendel uvádí, že kvazidelikt je zde nevyvratitelným důkazem nebezpečnosti sebeopojení a bezprostředním důsledkem takového opojení.

Řešení konkrétních situací podle jednotlivých teorií tak může být s ohledem na výše uvedené naprosto odlišné. Tak například A se jde z důvodu rozchodu se svou přítelkyní do hospody pořádně opít. Dosud se mu však nestalo, že by byl v opilosti agresivní a ani tomu nic nenasvědčovalo. V situaci, kdy se již požitím alkoholu dostal

do stavu nepřičetnosti, se objevil jeho sok, kterého fyzicky napadl a zranil. Podle teorie opilství jako abstraktně ohrožovacího deliktu jde o trestný čin opilství, kde kvazideliktem bude ublížení na zdraví a případně výtržnictví. Podle pojetí opilství jako ohrožovacího deliktu sui generis bude A také trestně odpovědný pro opilství, protože nejsou dány žádné zvláštní okolnosti, které by prokazovaly, že pachatel nevěděl a ani neměl a nemohl vědět, že by mohl ve stavu nepřičetnosti spáchat něco trestného. Na druhou stranu podle teorie konkrétně ohrožovací bude A beztrestný, protože neměl žádnou zkušenost se svou předchozí agresivitou, ani ji v tomto případě dopředu neměl a nemohl předvídat. Jinak by byl posuzován případ, kdy si A doma ve své posteli vzal velké množství tablet LSD se sebevražděným úmyslem. Přivedl se tím však jen do stavu nepřičetnosti (opojení), v němž se „rozhodl“ ještě rychle před smrtí navštívit přítelkyni, přičemž svým vozem způsobil závažnou dopravní nehodu. „A“ by tak opět i zde byl trestně odpovědný za trestný čin opilství jak podle abstraktně ohrožovací, tak i podle zprostředkující teorie (opilství jako ohrožení sui generis). Názor, že A bude trestně odpovědný za trestný čin opilství i podle zprostředkující teorie tvrdil například Oberlandesgericht Hamm. Ten dospěl k závěru, že podle této teorie bude pachatel trestně odpovědný, neboť měl a mohl počítat s tím, že když se vezme takové množství LSD, bude mít ještě 50% šanci na přežití, a navíc mezi očekávanou smrtí a požitím tablet je určitý časový prostor, v němž se mohl ještě dopustit protiprávních činů. Naproti tomu podle konkrétní ohrožovací teorie by byl A opět beztrestný za předpokladu, že pachatel neměl žádnou předchozí zkušenost se svou předchozí agresivitou, ani ji v tomto případě neměl a nemohl předvídat.⁹¹

---

⁹¹ Říha J.: Ještě k trestnému činu opilství, Bulletin advokacie, 2006, číslo 4, str. 32-35

6. Problematika účastenství

Pod pojmem účastenství se rozumí jedna z forem trestné součinnosti. Trestnou součinností rozumíme případy, kdy se trestného činu účastní více spolupachatelů nebo vedle pachatele (spolupachatelů) i jiné osoby zejména tím, že:

1. trestný čin pachatele nebo spolupachatelů organizují, úmyslně vyvolávají nebo takový čin umožňují či usnadňují;
2. zužitkují kořist a výnosy z trestného činu;
3. pachatelům trestného činu či osobám na něm zúčastněným pomáhají uniknout trestnímu stíhání nebo trestu.

Jednotlivé formy trestné součinnosti se vyznačují různým stupněm nebezpečnosti pro společnost. Trestný čin spáchaný v součinnosti s další osobou či osobami je pro společnost často nebezpečnější než jinak stejný trestný čin spáchaný jediným pachatelem.

Některé formy trestné součinnosti proto vydělujeme z širšího pojmu trestné součinnosti a vytváříme užší pojem účastenství jako kvalifikovanou formu trestné součinnosti. Rozlišujeme účastenství v užším smyslu (organizátorství, návod a pomoc) a účastenství v širším smyslu, kam řadíme navíc ještě spolupachatelství.⁹²

6.1. *Účastenství na trestném činu opilství*

Jak bylo již řečeno, u vlastnoručních trestných činů (viz. bod 4.4.) nepřichází v úvahu spolupachatelství ani nepřímé pachatelství. Účastenství na vlastnoručním trestném činu je sice možné, ale u rauschdeliktu je to podle literatury velmi sporné, spíše nemožné, ponecháme-li stranou případy skutkového omylu. Organizátorství je vyloučeno z povahy věci. Pokud jde o účastenství ve formě návodu je zastáván názor, že vzbudit v jiném rozhodnutí spáchat trestný čin opilství z povahy věci nejde (budeme-li se držet toho, že jde o abstraktní ohrožovací delikt), protože kdyby pachatel věděl,

---

⁹² Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné - I. Obecná část, Praha: ASPI, 2007, str. 312-314

jakého „kvazideliktu“ (nebo alespoň určitého druhu – např. násilného jednání) se v nepříčetnosti dopustí, nešlo by již o kvazidelikt, ale o některou *actio libera in causa*. Tak například, pokud osoba A navede osobu B k jednání, jímž se přivede do stavu nepříčetnosti, aby pak spáchala konkrétní trestný čin, půjde o nepřímé pachatelství, pokud osoba B nevěděla o tom, že má v nepříčetnosti spáchat onen konkrétní čin, nebo o *actio libera in causa*, pokud o tom věděla. Pokud je však úmyslem osoby A pouze vyvolat v druhém rozhodnutí přivést se do stavu nepříčetnosti s tím, že v takovém stavu může osoba B něco protiprávního provést, pak zřejmě o návod k opilství nepůjde, protože osoba A vzbudila v osobě B pouze rozhodnutí přivést se do stavu nepříčetnosti, ale již nemohla tušit, co osoba B v takovém stavu provede, ani její jednání jakkoli ovládat. Objektivní podmínka trestnosti, tj. spáchání kvazideliktu se vztahuje pouze na osobu, která se sama přivede do stavu nepříčetnosti (osobu B).

Pokud jde o pomoc, jsou názory odlišnější. Pomocníkem je ten, kdo jinému úmyslně umožní nebo usnadní spáchání trestného činu. K pomoci musí dojít před nebo při činu, pachatel však o pomoci nemusí vědět. Může jít jak o pomoc psychickou (povzbuzování k napití, neustálé připíjení atd.; zde však jde o utvrzování v popíjení, ne o vyvolání rozhodnutí spáchat trestný čin), tak i o pomoc fyzickou (přinášení stále nových skleniček s lihovinou). Z hlediska subjektivní stránky musí pomocník jednat úmyslně. Dále platí, že mezi jednáním pomocníka a pachatele trestného činu musí být příčinná souvislost. Příkladem může být situace, kdy osoba A ví o násilnické povaze osoby B, ví, že se v nepříčetnosti dopouští výtržnosti, že bude ničit zařízení restaurace, že napadne obsluhu, atd., jako se to stalo již v několika předchozích případech. Povzbuzuje ho k pití a objednáva mu je na vlastní účet. Osoba B pak v nepříčetnosti spáchá kvazidelikt, a bude tedy proto odpovídat za trestný čin opilství podle § 201a trestního zákona (resp. 360 trestního zákoníku). Pokud jde o osobu A, názory se liší. Podle názoru Dolenského by zde, stejně tak jako tomu bylo i v případě návodu, o účastenství ve formě pomoci k trestnému činu opilství jít nemohlo. Podle Říhy bude osoba A odpovědná za pomoc k tomuto činu (§ 10 odst. 1 písm. c), 201a trestního zákona, resp. od 1. 1. 2010 § 24 odst. 1 písm. c), 360 trestního zákoníku). Její pomoc směřuje k trestnému činu opilství, k vyvolání určitého abstraktního nebezpečí, tedy nebezpečné situace pro občanské soužití, nikoli ke konkrétnímu kvazideliktu. Pokud by se nepříčetný ničeho nedopustil, nebudeme pomocníka trestat, protože jeho trestní

odpovědnost závisí na trestní odpovědnosti hlavního pachatele podle zásady akcesority účastenství. Mohl by však být trestný za přípravu podle § 7 trestního zákona resp. § 20 trestního zákoníku. Stejně tak, kdo pomáhá nepřičetnému, pokládá jej za přičetného, může být trestný za přípravu k trestnému činu. Podle dosud účinného trestního zákona platí, že příprava je ovšem trestná jen u zvlášť závažných trestných činů (§ 41 odst. 2), musí jít tedy o trestný čin uvedený v §62 trestního zákona (zde opilství uvedeno není) nebo o úmyslný trestný čin, na který trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně osm let. Tento požadavek trestný čin splňuje. Pokud se pachatel přivede do stavu nepřičetnosti úmyslně, pak bude splněn i požadavek, aby šlo o trestný čin úmyslný. Současně je však k trestnosti přípravy třeba zkoumat, zda je splněn i materiální znak přípravy (jednání pro společnost nebezpečné), ten však podle Říhy zde povětšinou nebude dán. Stejný názor zastává i Dolenský, když tvrdí, že trestný čin opilství nelze zařadit mezi zvlášť závažné trestné činy. Opilství neodpovídá totiž typové nebezpečnosti pro společnost trestných činů zvlášť závažných ve smyslu § 41 odst. 2.^{93 94 95} Podobně se bude postupovat i od 1. 1. 2010 (viz. bod 4.1.). Podle nového trestního zákoníku však v tomto případě nebude splněna podmínka trestnosti přípravy, kterou trestný čin opilství v § 360 nezavádí (§ 20 odst. 1) na rozdíl např. od § 140 odst. 4 trestního zákoníku.⁹⁶

6.2. Účastenství na kvazideliktu

Zde přichází v úvahu především nepřímé pachatelství. Jde o případy, kdy nepřímý pachatel využije nepřičetnost jiného a jeho prostřednictvím spáchá trestný čin (použije ho jako živý nástroj). Jak bylo řečeno již v bodě 6.1., jde o případ, kdy osoba A navede osobu B, aby se opila. Osoba B však nesmí vědět, že osoba A s ní má v úmyslu další trestnou činnost, jinak by šlo o *actio libera in causa dolosa*. Nepřímý pachatel bude odpovědný za úmyslný čin, který prostřednictvím nepřičetného spáchal. Avšak i

---

⁹³ Říha J.: Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ, Kriminallistika, 2002, číslo 4, str. 4-5

⁹⁴ Dolenský, A.: Opilství, Bulletin advokacie, 1992, číslo 6-7, str. 40, 45

⁹⁵ Langer, P.: Trestný čin opilství (1. Část), Bulletin advokacie, 2005, číslo 2, str. 58

⁹⁶ Jelínek, J. (ed.): O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny. Praha: Leges, 2009, str. 28-30, 42-44

zaviněně nepřičetný bude trestně odpovědný, a to za trestný čin opilství. Kvazideliktem bude onen čin, k němuž byl využit jako živý nástroj.

Pokud jde o spolupachatelství, je třeba si uvědomit, že kvazidelikt není sám o sobě trestným činem (má pouze některé jeho znaky), a tudíž tu nelze uvažovat ani o možném spolupachatelství na něm. Příčetná osoba, která se domnívá, že jedná ve spolupachatelství s osobou nepřičetnou, bude jediným pachatelem. Vliv nebude mít ani to, zda o nepřičetnosti druhé osoby věděla, nebo ne. Nepřičetná osoba bude odpovědná za trestný čin opilství.

Účastenství na kvazideliktu je možné pouze tehdy, pokud účastník jednal ve skutkovém omylu, tedy nevěděl, že se účastní na činu páchaném nepřičetnou osobou. Mohl by pak být trestně odpovědný pouze za přípravu podle § 7 odst. 1 trestního zákona (tedy pouze za zvlášť závažný trestný čin - § 41 odst. 2 trestního zákona). Pokud by však věděl o nepřičetnosti, nepůjde o účastenství, ale o nepřímé pachatelství.⁹⁷

---

⁹⁷ Říha J.: Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ, Kriminalistika, 2002, číslo 4, str. 5

7. Souběh trestného činu opilství s jinými trestnými činy

Souběhem trestných činů (*concursum delictorum*) nazýváme situaci, kdy pachatel spáchal dva nebo více trestných činů dříve, než byl pro některý z nich odsouzen, tj. než byl za takový trestný čin vyhlášen soudem I. stupně odsuzující rozsudek, který nabyl právní moci a neplatí o něm fikce neodsouzení. Nauka trestního práva rozděluje souběh na jednočinný (konkurence ideální) a vícečinný (konkurence reálná), kdy kritériem je to, zda více trestných činů bylo spácháno jedním skutkem, nebo více skutky; a dále na souběh stejnorodý a nestejnorodý podle toho, zda jde o více trestných činů téže skutkové podstaty, nebo o více trestných činů různých skutkových podstat.⁹⁸

7.1. Souběh jednočinný

U trestného činu opilství konkurence ideální (souběh jednočinný) nepřichází v úvahu. Důvodem je vázanost tohoto trestného činu na objektivní podmínku, kvazidelikt, který nemůže být v jednočinném souběhu s trestným činem opilství už jen proto, že se nejedná o trestný čin (má jen některé jeho znaky).⁹⁹

V souladu s obžalovací zásadou může soud jednat a rozhodovat pouze o skutku, který je uveden v žalobním návrhu. V rozhodnutí č.5/1965 Sb. rozh. tr. bylo judikováno, že jednotlivé skutky, jichž se pachatel dopustil v témže stavu opilosti, nutno považovat za jediné jeho souvislé jednání. Stejně tak podle rozhodnutí č. 16/1960 Sb. rozh. tr., pokud se pachatel zaviněně přivede do stavu nepřičetnosti a v tomto stavu se dopustí více útoků, které jinak mají znaky trestného činu, a to i různých skutkových podstat, je třeba tyto útoky posuzovat z hlediska znaků trestného činu opilství podle § 201a trestního zákona jako jedno souvislé jednání, jako jeden skutek.¹⁰⁰ Tak například, pokud by se pachatel dopustil v rámci trvající nepřičetnosti několika útoků na zájmy chráněné trestním zákonem (např. znásilní ženu, oloupil ji a pak ukradl automobil, se kterým

⁹⁸ Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné - I. Obecná část, Praha: ASPI, 2007, str. 337, 339

⁹⁹ Říha J.: Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ, Kriminálnístka, 2002, číslo 4, str. 5

¹⁰⁰ Langer, P.: Trestný čin opilství (1. Část), Bulletin advokacie, 2005, číslo 2, str. 59

havaroval a způsobil jinému smrt), půjde pouze o jeden skutek a jeden trestný čin opilství.¹⁰¹

7.2. Souběh vícečinný

Tato konkurence je možná. Kvazideliktem může být i čin (jinak trestný) trvajícím (např. zbavení osobní svobody). Bude-li trvat protiprávní stav i po opětovném nabytí přičetnosti, a pokud pachatel protiprávní stav neodstraní a bude ho udržovat, dojde k přerušení jednoty skutku. Jednání po dosažení přičetnosti se bude považovat za skutek nový, spáchaný ve vícečinném souběhu s trestným činem opilství. Jde tedy o dva samostatné skutky. Například někdo jiného v opilosti zavřel v osamoceném stavení a nechal jej tam i po vystřízlivění, ač o tom věděl. Stejně tak by se posuzoval případ, kdy pachatel po určitou část svého jednání již nebyl natolik pod vlivem návykové látky, aby byl nepřičetný. Pak by se jednalo o souběh trestného činu podle § 201a trestního zákona resp. § 360 trestního zákoníku a toho trestného činu (případně více trestných činů), které pachatel spáchal již nikoliv ve stavu nepřičetnosti. Lze si představit i situaci, kdy by nepřičetnost již pominula a pachatel by se opětovně přivedl do stavu nepřičetnosti způsobem popsaným v § 201a trestního zákona (§ 360 trestního zákoníku) a v tomto stavu by opět spáchal kvazidelikt. Takový případ bychom posoudili jako dva trestné činy opilství, případně v souběhu s trestným činem, kterého se dopustil v mezidobí mezi nepřičetností a dobou, kdy nepřičetnost pominula.^{102 103}

Jinak je tomu u deliktů, jimiž je způsoben výsledek, který trvá i po skončení stavu nepřičetnosti. Například pachatel v opilosti jiného okrade a věc si ponechá i po vystřízlivění. Je otázka, zda tu nejde o trestný čin zatajení věci podle § 254 trestního zákona resp. § 219 trestního zákoníku. Podle německého komentáře je to spolupotrestaný následný čin, který je dostatečně postižen odsouzením za opilství. Jak uvádí Dolenský, nebezpečnost pro společnost je sice u krádeže v úplné opilosti jiná než u střízlivého pachatele, ale poškození právního statku je v obou případech stejné.

---

¹⁰¹ Říha J.: Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ, Kriminalistika, 2002, číslo 4, str. 5

¹⁰² Říha J.: Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ, Kriminalistika, 2002, číslo 4, str. 5

¹⁰³ Langer, P.: Trestný čin opilství (1. Část), Bulletin advokacie, 2005, číslo 2, str. 59

Zloděje nelze stíhat zvlášť za to, že si ukradenou věc ponechal.¹⁰⁴ Podle Solnaře jde zejména o využití a upotřebení výtěžků plynoucích z trestného činu. Náleží sem i čin směřující proti těmto společenskému zájmu, kterým se již způsobené poškození nebo ohrožení onoho zájmu podstatně nezesiluje.¹⁰⁵

---

¹⁰⁴ Dolenský, A.: Opilství, Bulletin advokacie, 1992, číslo, 6-7, str. 44

¹⁰⁵ Solnař, V. a kol.: Základy trestní odpovědnosti, Praha: Academia, 1972, str. 332

8. Sankce

Ustanovení § 201a odst. 1 trestního zákona stanoví za jeho spáchání trest odnětí svobody na tři léta až osm let, přičemž dopustí-li se pachatel jednání, které má jinak znaky trestného činu, na který zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán oním trestem mírnějším. Vysoká trestní sazba (na rozdíl od zahraniční právní úpravy, kde je mnohem nižší) naznačuje, že je třeba při ukládání trestu přihlížet i k nezaviněnému kvazideliktu, zejména k významu chráněného zájmu, který byl kvazideliktem dotčen, k způsobu provedení kvazideliktu, k jeho následkům, k okolnostem, za nichž byl spáchán, ale bude to i subjektivní stránka kvazideliktu, kterou při ukládání trestu bude soud muset zkoumat, neboť je nutno rozlišit, zda se má při ukládání trestu vycházet z trestní sazby pro dolózní nebo pro kulpózní trestný čin. Nejde tu však o zavinění ve vlastním slova smyslu, neboť chybí přičetnost jako jeho předpoklad. Subjektivní stránka se tu zkoumá podle vnějších projevů, přičemž v pochybnostech se uplatní zásada *in dubio pro reo* (č. 62/68 Sb. rozh. tr.).^{106 107} To vše tedy znamená, že soud při úvaze o trestu bude muset konkrétní jednání pachatele hodnotit hypoteticky tak, jakoby šlo o jednání pachatele přičetného.¹⁰⁸ Dále by měl soud přihlížet k osobě pachatele, jeho poměrům a možnostem jeho nápravy. Přestože byla plná odpovědnost za trestný čin spáchaný pod vlivem návykové látky odstraněna, nebude se s ohledem na vysokou trestní sazbu opět důsledně dbát na zásadu odpovědnosti za zavinění a nebude se trestat pouhé přivedení se do stavu nepřičetnosti.¹⁰⁹ Důsledné respektování zásady odpovědnosti za zavinění by totiž vedlo k názoru, že trest se má řídit jenom okolnostmi záležejícími ve vyvolání stavu nepřičetnosti, včetně nebezpečí, které pachatel zaviněně vyvolal, popř. s respektováním toho, co učinil, aby toto nebezpečí zmenšil.¹¹⁰

Je však třeba přihlédnout k větě za středníkem. Pokud zákon stanoví za kvazidelikt trest mírnější, bude potrestán oním trestem mírnějším. Otázkou pak bude, který trest je mírnější. Nejprve budeme srovnávat horní hranici trestní sazby. Pokud bude stejná, porovnáme dolní hranici. Pokud bude i ta stejná, budeme trest ukládat

---

¹⁰⁶ Říha J.: Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ, Kriminalistika, 2002, číslo 4, str. 5

¹⁰⁷ Langer, P.: Trestný čin opilství (1. Část), Bulletin advokacie, 2005, číslo 2, str. 59

¹⁰⁸ Teryngel, J.: Návrat k „Rauschdeliktu“, Bulletin advokacie, 1992, číslo 3, str. 29

¹⁰⁹ Říha J.: Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ, Kriminalistika, 2002, číslo 4, str. 5

¹¹⁰ Dolenský, A.: Opilství, Bulletin advokacie, 1992, číslo 6-7, str. 46

podle toho ustanovení, u něhož trestní zákon (v části obecné i zvláštní) připouští vedle trestu odnětí svobody alespoň ještě jeden alternativní druh trestu jako trest samostatný. V případě, že trestní zákon stanoví sazbu u kvazideliktu s nižší dolní hranicí a vyšší horní hranicí, je i zde rozhodná horní hranice trestní sazby, tzn., že mírnější bude trestní sazba u trestného činu opilství. Je nepřípustná kombinace trestních sazeb (horní hranice podle jednoho ustanovení, dolní podle druhého), musíme vždy srovnávat ustanovení celá, komplexně, nikoli jen hranice trestu odnětí svobody (č. 11/98 Sb. rozh. tr., č. 2/92 Sb. rozh. tr.).¹¹¹ Měl-li by soud vzhledem k okolnostem případu nebo vzhledem k poměrům pachatele za to, že by použití trestní sazby uvedené v § 201a odst. 1 trestního zákona bylo pro pachatele nepřiměřeně přísné a že leze účelu trestu dosáhnout i trestem kratšího trvání, mohl by postupovat v souladu s ustanovením § 40 odst. 1 trestního zákona a uložit trest odnětí svobody pod dolní hranici zmiňované trestní sazby.¹¹²

Pokud jde o druhy trestů, není soud samozřejmě omezen pouze ustanovením § 201a trestního zákona, ale může uložit i jiný druh trestu, který dovoluje uložit trestní zákon v jeho obecné části. Budou-li splněny zákonné podmínky, bude možné v souladu s ustanovením § 71 a násl. trestního zákona uložit pachateli rovněž i ochranné opatření, zejména ochranné léčení a zabezpečovací detenci. V souvislosti s ochranným léčením bude zvláště významnou roli hrát § 72 odst. 2 písm. b), kde zákon výslovně připouští možnost uložit pachateli trestného činu, který spáchal pod vlivem návykové látky, ochranné léčení. Je možné uložit i ochranou výchovu, pokud bude pachatelem trestného činu opilství mladistvý. Zabrání věci může soud uložit podle § 73 odst. 1 podle všech písmen. Protože u kvazideliktu nelze zjišťovat pohnutku, nelze uložit ztrátu čestných titulů a vyznamenání podle § 46 ani ztrátu vojenské hodnosti podle § 47 odst. 1 trestního zákona. Bylo-li jednání v opilosti spácháno v souvislosti s činností, již lze zakázat podle § 49, nebrání právní posouzení skutku podle § 201a uložení tohoto trestu. Podle názoru Dolenského nelze uložit majetkové tresty podmíněné snahou získat majetkový prospěch a to patrně ani v případech, kde pachatel kvazideliktem takový

---

¹¹¹ Říha J.: Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ, Kriminalistika, 2002, číslo 4, str. 5

¹¹² Langer, P.: Trestný čin opilství (dokončení, 1. část viz 2/2005), Bulletin advokacie, 2005, číslo 3, str. 30

prospěch získal. Věc, která je ke kvazideliktu ve vztahu podle § 55 odst. 1, může být prohlášena za propadlou.^{113 114 115}

V novém trestním zákoníku je situace obdobná. Výjimku představuje horní hranice trestní sazby, která činí 10 let. Nová právní úprava je z tohoto pohledu málo pochopitelná, neboť ve svém důsledku vlastně popírá původní záměr – odstranit plnou trestní odpovědnost za jednání v nepřičetnosti, kterou si pachatel přivodil zaviněně, a postihovat jej pouze právě za zaviněné přivedení se do stavu nepřičetnosti, přičemž v tomto stavu čin jinak trestný je pouhou objektivní podmínkou trestnosti. Právě při zohlednění vysoké horní hranice trestní sazby však bude znovu trestní odpovědnost pachatele ve skutečnosti závislá na tom, jaký čin jinak trestný ve stavu nepřičetnosti spáchal, a to se všemi souvislostmi, včetně možnosti ukládání některých druhů trestů, způsobu jejich výkonu, jakož i se všemi z toho plynoucími procesními důsledky – např. možnost odklonů, senátní či samosoudcovské projednávání věci, možnost vydat trestní příkaz apod. To je opět ve srovnání se zahraničními úpravami, např. rakouským, švýcarským či německým trestním zákoníkem naprosto neobvyklé.¹¹⁶

---

¹¹³ Langer, P.: Trestný čin opilství (1. Část), Bulletin advokacie, 2005, číslo 2, str. 59

¹¹⁴ Říha J.: Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ, Kriminalistika, 2002, číslo 4, str. 5

¹¹⁵ Dolenský, A.: Opilství, Bulletin advokacie, 1992, číslo, 6-7, str. 46

¹¹⁶ Jelínek, J. (ed.): O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny. Praha: Leges, 2009, str. 30

9. Srovnání s některými zahraničními právními úpravami

Stejně tak jako je tomu v jiných oblastech lidského poznání, tak i v oblasti práva je vhodné seznámit se i se zahraničními právními úpravami, nechat se jimi inspirovat nebo dokonce tyto právní úpravy jako vhodnější převzít. Ostatně právo jako takové již od dob svého vzniku se nevyvíjí izolovaně, ale právě naopak, jedná se o institut, kterým země vyspělejší a s bohatší právní historií inspirovali a tím pádem i předávali své znalosti zemím méně vyspělým. V této části bude nejvíce prostoru věnováno právní úpravě německé, která je naší právní úpravě nejbližší, byť koncepce „Rauschdeliktu“ je vlastní trestním kodexům celé řady dalších zemí, zejména Rakouska, Švýcarska, Dánsko a Slovenska.

9.1. Německá právní úprava

Stejně tak jako v České republice, tak i v Německu je hlavním pramenem trestního práva zákon. Německý trestní zákon (z 15. 5. 1871) na rozdíl od naší právní úpravy vychází z tzv. bipartice soudně trestných deliktů (zločiny a přečiny). Zatímco naše právní úprava vychází z tzv. materiálně-formálního pojetí trestného činu, německá právní úprava materiální znak (nebezpečnost činu pro společnost) nezná. Shodnou s německou právní úpravou v tomto slova smyslu bude od 1. 1. 2010 náš nový trestní zákoník (bod 4.1.).

Stejně tak jako náš trestní zákon (od 1. 1. 2010 trestní zákoník), tak i německý trestní zákon je systematicky členěn na část obecnou a zvláštní. Trestný čin opilství je zařazen v 27. oddíle zvláštní části nazvané „Trestné činy všeobecně nebezpečné – Gemeingefährliche Straftaten“. Právní úprava trestného činu opilství byla do německého trestního zákona zařazena v roce 1933. V současné době ji nalezneme v § 323a pod názvem „Vollrausch“ („úplné opojení“). Na rozdíl od naší právní úpravy, uvádějící tento trestný čin pod názvem „opilství“, je termín „Vollrausch“ přesnější, když jeho význam nezahrnuje pouze stav opojení, ale i stav vylučující přičetnost. Kvazidelikt je v německé terminologii nazýván „Rauschtat“.

Skutková podstata trestného činu podle § 323a zní:

(1) Kdo se úmyslně nebo z nedbalosti požitím alkoholických nápojů nebo jiných omamných prostředků uvede do stavu opojení, bude potrestán trestem odnětí svobody až na 5 let nebo peněžitým trestem, jestliže v tomto stavu spáchá protiprávní čin a za něj nebude moci býti potrestán, protože v důsledku opojení byl nepřičetný nebo protože se toto nedá vyloučit.

(2) Trest nesmí být přísnější než trest, který hrozí v případě činu spáchaného v opojení.

(3) Čin se stíhá jen na návrh, se zmocněním nebo na žádost o potrestání, jestliže je čin spáchaný v opojení stíhatelný jen na návrh, se zmocněním nebo na žádost o potrestání.

I dle převažující německé nauky lze trestný čin opilství řadit mezi trestné činy vlastnoruční. Společné pro českou a německou nauku je i zařazení tohoto deliktu mezi abstraktně ohrožovací delikt (bod 5.3.). Problematika související s tzv. „*actio libera in causa*“ je v našem právu řešena výslovně v ustanovení § 201a odst. 2 trestního zákona (§360 odst. 2 trestního zákoníku). Německé právo tuto problematiku vůbec neřeší. V Německu jde pouze o teoretickou konstrukci.

Shodně s naší úpravou stanoví německá úprava, že pachatel musí být buď nepřičetný, nebo musí být v takovém stavu, který nemůže vyloučit nepřičetnost. Nestačí, že byl pachatel zmenšeně přičetný. Co se týká přivedení se do stavu opojení, jde naše právní úprava dále, když pachatel se do tohoto stavu může přivést nejen požitím nebo aplikací návykové látky, ale i jinak. Formulovat skutkovou podstatu tak široce nebylo úmyslem zákonodárce (bod 4.3.1.). Naproti tomu německá právní úprava tak široce koncipována není, vztahuje se jen na toho, kdo se úmyslně nebo z nedbalosti požitím alkoholických nápojů nebo jiných omamných prostředků uvede do stavu opojení a v tomto stavu spáchá protiprávní čin.

Jak náš, tak i německý trestní zákon obsahují shodnou úpravu, podle které trest nesmí být přísnější než trest, který hrozí v případě činu spáchaného v opojení. Německý

zákonodárce je při porovnání trestních sazeb benevolentnější, když umožňuje soudu uložit trest odnětí svobody až na 5 let (dolní hranici nestanoví).^{117 118}

V odstavci 3 se stanoví, že jestliže se pro stíhání kvazideliktu jinak vyžaduje návrh, zmocnění nebo žádost, může být pachatel stíhán pouze na základě takového návrhu, zmocnění, žádosti.

9.2. Rakouská právní úprava

Rakousko, jako země původu Rauschdeliktu, zůstává i nadále věrné této úpravě. Trestní zákoník (Strafgesetzbuch — StGB, z 29. 1. 1974) tento trestný čin upravuje v § 287.

Skutková podstata zní:

(1) Kdo se byť i z nedbalosti přivede požitím alkoholu nebo užitím jiného omamného prostředku do stavu vylučujícího přičetnost a v opojení se dopustí jednání, které by mimo tento stav bylo přičítáno jako zločin nebo přečin, bude potrestán trestem odnětí svobody až na tři roky nebo peněžitým trestem do 360 denních sazeb. Trest nesmí být svým druhem a výměru přísnější, než ten, který zákon ukládá za čin spáchaný v opojení.

(2) Čin se stíhá jen na návrh nebo se zmocnění, jestliže je čin spáchaný v opojení stíhatelný jen na návrh nebo se zmocněním.

Odstavec druhý tedy obsahuje stejnou zásadu, jako obsahuje i německý trestní zákon v § 323a odst. 3. Obdobou tohoto ustanovení je v našem trestním řádu § 163a o podmíněnosti trestního stíhání souhlasem poškozeného, který v rámci výčtu trestních činů, jichž se týká, obsahuje i trestný čin opilství.¹¹⁹

---

¹¹⁷ Langer, P.: Trestný čin opilství (dokončení, 1. část viz 2/2005), Bulletin advokacie, 2005, číslo 3, str. 28-30

¹¹⁸ <<http://dejure.org/gesetze/StGB/323a.html>>

¹¹⁹ <http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/1974_60_0/1974_60_0.pdf>

9.3. Slovenská právní úprava

Stejně tak jako tomu bylo do doby před rozdělením Československa, tak i po jeho rozdělení mělo Slovensko naprosto totožnou úpravu. Jednalo se o zákon č. 140/1961. Ustanovení o opilství však zůstalo ve znění novely provedené zákonem č. 557/1991 Sb. Dalším novelám, na rozdíl od České republiky, toto ustanovení podrobena nebylo. Zatímco tedy u nás v roce 1993 došlo k úpravě druhého odstavce § 201a trestního zákona, na Slovensku taková novela neproběhla. Z ustanovení o opilství zůstaly nadále výslovně vyloučeny pouze případy *actio libera in causa doloza*. Kulpózní *actio libera in causa* sem přidáno nebylo, byť se v komentářové literatuře mezi skutečnosti vylučující privilegovaný odstavec 1 § 201a trestního zákona uvádí.¹²⁰

Trestní zákon č. 140/1961 byl zrušen novým, od 1. 1. 2006 v účinnost vstupujícím, trestním zákonem č. 300/2005 Zb.z.

Skutková podstata trestného činu opilství je upravena v § 363 a zní takto:

(1) Kdo se požitím nebo aplikací návykové látky, byť i z nedbalosti, přivede do stavu nepřičetnosti, v které se dopustí jednání, které má jinak znaky trestného činu, potrestá se odnětím svobody na tři léta až osm let; jestliže se však dopustí jednání, které má jinak znaky trestného činu, na který zákon stanoví trest mírnější, potrestá se oním trestem mírnějším.

(2) Ustanovení odstavce 1, jakož i § 23 se neužije, jestliže se pachatel přivedl do stavu nepřičetnosti v úmyslu spáchat trestný čin.

Takto nově formulovaný trestný čin opilství v podstatě odpovídá předchozí právní úpravě. Jediným rozdílem je, že slova „nebo jinak“ ve vztahu k přivedení se do stavu nepřičetnosti, byla vypuštěna. Tak to ostatně činí i náš nový trestní zákoník. Znění odstavce druhého, a to i přes výše uvedené nejasnosti, zůstalo nedotčeno.¹²¹

---

¹²⁰ Stiffel, H. Kočica, J.: Trestný zákon – stručný komentář, Bratislava: Hanz, 1997, str. 347

¹²¹ Ivor, J. a kol.: Trestné právo hmotné – Osobitná časť, Bratislava: Iura edition, 2006, str. 411-415

Závěr

S ohledem na vše, co bylo o této velmi zajímavé skutkové podstatě trestného činu řečeno, lze usoudit, že otázka trestní odpovědnosti pachatele činu, který má jinak znaky trestného činu (jde o čin jinak trestný), kterého se dopustil v době jím zaviněné nepřičetnosti, je stále předmětem diskuse. Na jednu stranu bylo sice zavedení „staronové“ skutkové podstaty trestného činu opilství novelou trestního zákona č. 557/1991 Sb. hodnoceno vcelku pozitivně, neboť z možných variant odpovědi na otázku trestní odpovědnosti za čin spáchaný v nepřičetnosti vyvolané požitím nebo aplikací návykové látky nebo jinak (nejde-li o případ *actio libera in causa*), jde o řešení z hlediska trestního práva nejvhodnější. Na stranu druhou se však s postupem času a především srovnáním se zahraničními právními úpravami objevily i nedostatky. Tyto, s ohledem na rekodifikaci trestního práva, bylo možné odstranit a v novém trestním zákoníku je tak již nepromítnout. Ne však všemu bylo učiněno za dost a ani úpravu v novém trestním zákoníku nelze považovat za bezchybnou, ba dokonce ji lze ve svém jádru považovat i za krok zpět a jak říká Jelínek, označit ji za kuriózní.¹²²

Jde o vysokou horní hranici trestní sazby, která navádí k závěru, že trestní odpovědnost pachatele bude ve skutečnosti závislá na tom, jaký čin ve stavu nepřičetnosti spáchal. Vzhledem právě k takto vysoké horní hranici trestní sazby, která se v dosud účinném trestním zákoně objevuje, tak novým trestním zákoníkem došlo k popření jeho původního záměru, a to odstranit plnou trestní odpovědnost za jednání v nepřičetnosti, kterou si pachatel přivodil zaviněně, a postihovat jej pouze za zaviněné přivedení se do stavu nepřičetnosti (viz bod 8).

Dalším nedostatkem, novým trestním zákoníkem neodstraněným, je název „opilství“. Takovýto název ustanovení totiž neodpovídá jeho obsahu. Jak uvádějí Císařová s Vanduchovou, obsahu ustanovení by daleko spíše vyhovoval název „porušení chráněného zájmu v nepřičetnosti pod vlivem návykové látky“ (viz bod 1.3.). Zároveň je třeba dodat, že pokud by tedy tento název zaveden byl, nedopadal by na všechny možné případy, které zákonodárce při zakotvení § 201a trestního zákona

---

¹²² Jelínek, J. (ed.): O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny. Praha: Leges, 2009, str. 30

zamýšlel. Jde o případy jiného se přivedení do stavu nepřičetnosti formulovaného slovy „nebo jinak“. Jestliže by tedy tyto případy uvedení se do stavu nepřičetnosti měli zůstat ve skutkové podstatě zachovány, navrhuje Langer název „Porušení chráněného zájmu v zaviněné nepřičetnosti“.

Byť k výše uvedené změně názvu trestného činu nedošlo, jeho objektivní stránka úpravě podrobena byla. V rámci ní došlo k zmiňované redukci v podobě odstranění slov „nebo jinak“ přivede do stavu nepřičetnosti. Jak bylo řečeno, takto formulovaná objektivní stránka byla pravděpodobně legislativním omylem ze strany zákonodárce, spočívajícím v nedostatečném pochopení právní úpravy podle § 186 trestního zákona z roku 1950. V praxi se zatím totiž nevyskytl případ jiného přivedení se do stavu nepřičetnosti než právě požitím nebo aplikací návykové látky.¹²³ Tento způsob jednání (jiné přivedení se do stavu nepřičetnosti) byl předmětem sporů a byly vymyšleny více či méně reálné možnosti naplnění (viz bod 4.3.1.). Pokud se tedy takto někdo přivede do stavu nepřičetnosti, může se podle úpravy obsažené v trestním zákoníku dopustit pouze tzv. *actio libera in causa*, jak úmyslného, tak nedbalostního, nikoliv opilství.¹²⁴

Dalším, spíše systematickým, nedostatkem je skutečnost, že o případech *actio libera in causa* se stále hovoří v souvislosti s ustanovením o trestném činu opilství (§ 360 odst. 2 trestního zákoníku), byť jde o institut, o kterém se, a to nejen u nás, v učebnicích a komentářích pojednává v souvislosti s ustanovením o nepřičetnosti.

Naopak nedostatek, který se podařil v novém trestním zákoníku odstranit je vymezení pojmu zmenšená přičetnost. Jako k nedůslednosti by se však dalo přihlížet k tomu, že zatímco k nepřičetnosti zaviněné způsobem uvedeným v § 201a trestního zákona (§ 360 trestního zákoníku) se přihlíží, tak ke zmenšené přičetnosti se za téže situace, stejně tak jako tomu bylo v trestním zákoně (§ 25, §32), z hlediska § 40 a § 47 trestního zákoníku znovu nepřihlíží.

Za další negativum, které zákonodárce nepromítnul v novém trestním zákoníku lze považovat i nedoplnění ustanovení o trestném činu opilství podle § 360 trestního zákoníku do některých jeho jiných ustanoveních. Jde o současný § 62, § 67a, § 68a,

---

¹²³ Langer, P.: Trestný čin opilství (dokončení, 1. Část viz č. 2/2005), Bulletin advokacie, 2005, číslo 3, str. 30-31

¹²⁴ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. Vydání, Praha: Leges, 2009, str. 798

§ 167, § 168 trestního zákona a tomu odpovídající § 88 odst. 4, § 35, § 95, § 367, § 368 trestního zákoníku. V žádném z těchto ustanovení, stejně tak jako tomu je v trestním zákoně, není citován § 360, ačkoli kvazideliktem se mohou stát některé trestné činy v těchto seznamech uvedené. Nelze např. stíhat trestný čin nepřekážení nebo neoznámení trestného činu dle § 360, když kvazideliktem je jednání, které by jinak bylo trestným činem vraždy, ač by to bylo podle Dolenského tak i Langerova žádoucí. Podle obou zmiňovaných by bylo možné pachatele potrestat pouze za pokus trestného činu neoznámení nebo nepřekážení trestného činu, vzhledem k tomu, že pachatel, který nepřekáží či neoznámí tento trestný čin totiž zpravidla nebude vědět, že útočník se nachází ve stavu nepřičetnosti a že jedná za podmínek § 360 trestního zákoníku. V tomto případě bude pachatel v omylu o skutkových okolnostech – pachatel se domnívá, že „vrah vraždí“ a ne že se dopouští trestného činu opilství, kdy kvazideliktem je jednání, které by bylo možno, nebýt nepřičetnosti, posoudit jako vraždu (pozitivní skutkový omyl vztahující se na znaky skutkové podstaty). Pokud by pachatel věděl, že osoba dopouštějící se „vraždy“ tak koná za podmínek uvedených v § 360, byl by beztrestný.^{125 126}

Na základě výše uvedeného lze dojít k závěru, že na právní úpravě, přesto, že došlo k přijetí nového trestního zákoníku a byla tu tedy možnost mnohé nedostatky touto cestou odstranit, je stále co měnit a zákonodárce by de lege ferenda měl určité legislativní zásahy uvážit.

---

¹²⁵ Langer, P.: Trestný čin opilství (dokončení, 1. Část viz č. 2/2005), Bulletin advokacie, 2005, číslo 3, str. 32-33

¹²⁶ Dolenský, A.: Opilství, Bulletin advokacie, 1992, číslo, 6-7, str. 45

Použitá literatura

Seznam použité odborné literatury

Císařová, D. - Vanduchová, M.: Nepříčetný pachatel- příručka MS ČR, institut pro další vzdělávání, Praha, 1975

Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní 5. vyd., Praha: ASPI, 2008

Čchikvadze, F.: Sovětské trestní právo – obecná část, Praha: SPN, 1954

Hrdina, A.: Kanonické právo, Praha: Eurolex Bohemia, 2002

Ivor, J. a kol.: Trestné právo hmotné – Osobitná časť, Bratislava: Iura edition, 2006

Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. Vydání, Praha: Leges, 2009

Jelínek, J. a kol.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou, 23. vyd., Praha: Linde, 2005

Jelínek, J. (ed.): O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, Praha: Leges, 2009

Kallab, J.: Trestní zákony československé, Praha: Československý kompas, 1923

Kincl, J. – Urfus, V. – Skřejpek, M.: Římské právo, Praha: C.H.Beck, 1995

Malý, K.: Trestní právo v Čechách v 15. a 16. Století, Praha: Universita Karlova, 1979

Miříčka, A.: Trestní právo hmotné, Praha: Všehrd, 1925

Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné - I. Obecná část, Praha: ASPI, 2007

Novotný, O., Vokoun, R. a kol.: Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část, Praha: ASPI, 2007

Pavliček, V. a kol.: Ústavní právo a státověda. II. Díl Ústavní právo České republiky, Praha: Linde, 2001

Solnař, V. a kol.: Základy trestní odpovědnosti, Praha: Academia, 1972

Stiffel, H. Kočica, J.: Trestný zákon – stručný komentář, Bratislava: Hanz, 1997

Študent, V.: Soudní psychiatrie a trestní právo, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989

Tesař, J.: Soudní lékařství, Praha: Avicemum, 1976

Seznam použitých odborných článků

Císařová, D.: Několik úvah nad § 201a trestního zákona, Bulletin advokacie, 1992, číslo 5

Dolenský, A.: Opilství, Bulletin advokacie, 1992, číslo 6-7

Dolenský, A.: Vlastnoruční delikty, Všehrd, 1993, číslo 2,

Langer, P.: Trestný čin opilství (1. Část), Bulletin advokacie, 2005, číslo 2

Langer, P.: Trestný čin opilství (dokončení, 1. Část viz č. 2/2005), Bulletin advokacie, 2005, číslo 3

Nezkusil, Knobloch: Akutní otrava alkoholová a její soudně psychiatrické posuzování, Acta universitatis Carolinae-Juridica, 1963, číslo 1

Říha J.: Ještě k trestnému činu opilství, Bulletin advokacie, 2006, číslo 4

Říha J.: Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ, Kriminalistika, 2002, číslo 4

Sedláčková, B., Sedláček, P.: Vyšetření při ovlivnění alkoholem aneb jenom dýchnout nestačí, Bulletin advokacie, 2008, číslo 12

Teryngel, J.: Návrat k „Rauschdeliktu“, Bulletin advokacie, 1992, číslo 3

Jiné použité prameny

Důvodová zpráva k zákonu 40/2009 Sb.

<<http://www.alkoholik.cz/soudni.htm>>

<<http://dejure.org/gesetze/StGB/323a.html>>

<http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/1974_60_0/1974_60_0.pdf>

The criminal offence of intoxication according to article 201a of the criminal code. Summary

The aim of the thesis is to analyse the legal accountability of persons, who caused their own insanity and in this condition commit a crime. It is important to keep in mind, that the conception of this offence is not the only solution of the problem. Each of these solutions has its own positives and negatives, but generally speaking the conception of so-called “*rauschdelikt*” is from the point of view of the basic criminal principles (e.g. *nullum crimen sine culpa*) the most proper.

The thesis is composed of nine chapters, each of them dealing with different aspects. Chapter One provides information on history of legal regulations. It is about development of criminal sanction of people who commit a crime in a state the of momentary insanity which they are responsible for. The chapter is subdivided into three parts. Each of these parts describes particular passage of development.

Chapter Two deals with current legislation of insanity. The chapter consists of four parts. Part One qualifies insanity and also focuses on its assessing. Part Two is about detection of amount of alcohol in blood. Part Three deals with procedural connection and part Four deals with reduced sanity.

Chapter Three is near to chapter Two and concentrates on problem of assessing of intoxicated activity.

Chapter Four is subdivided into five parts. The main aim of the chapter is to provide a description of elements of a crime (i.e. object, physical elements of a crime or *actus reus*, offender, mental elements or *mens rea*). Mental elements of this crime is to act either intentionally or recklessly. Specific to this offence is that *mens rea* refers only to the infliction of insanity, not committing a crime on the condition of insanity. Part Three is subdivided into two subparts. Subpart One describes the infliction of insanity and subpart Two defines “*quasi delict*”, which means committing the crime under the condition of insanity.

Chapter Five describes particular conception of the offence. The chapter consists of five parts. Chapter Six concentrates on problems of accessories. Chapter Seven looks at concurrence of the offence with other crimes. Chapter Eight analyzes sanctions and the chapter Nine compares the offence with a foreign legal regulations.

Conclusion of the thesis focuses on comparison of this offence according to current legislation with the legislation of the new Criminal Code, which will come into force on 1. 1. 2010.

Klíčová slova

nepříčetnost, kvazidelikt

Key words

insanity, quasi delict